

Alisher NAVOIY

NAZM UL-JAVOHIR¹

BISMILLOHIR-RAHMONIR-RAHIM

MUQADDIMA

Har laoliyi mansurakim, fikrat g'avvosi safo zujjojasini boshig'a, tartib rishtasini qo'lig'a tutub, hamdu sano ummonidin hosil qilg'ay, ul tengrining shonidadurkim: «Hal oti alal-insona hiyna min ad-dahri lam yakun shayan mazkuran»² aning kalomi farxunda farjomidin oyatdurur.

R u b o i y a:

*Ul tengriki, jovid baqo keldi anga,
Onchaki baqo judu ato keldi anga,
Bir do'stg'a nukta «Hal ato»³ keldi anga
Kim, zot aro vasfi «lofato»⁴ keldi anga.*

Va javohiri manzumakim, xirad sayrafisi basorat aynakin ko'zig'a qo'yub, ixlos nuqudin ollig'a to'kub, na't va duo bozoridin ilikka kivurgay, ul rasul bobinda bo'la olurkim «Ana madinat al-olam va ala bobih»⁵ aning hadisi mo'jiz nizomidin rivoyate bo'la olur.

R u b o i y a:

*Ul sham'ki, «vazzuho»⁶ quyosh yuzidur,
Mazog' bila surma chekilgan ko'zidur,
Aning sarikim, o'zi ulu ul o'zidur,
Borcha «inna minka anta minyi»⁷ so'zidur.*

«Faql salavotil-lillahi alayha va ala ashobih bilisonil ajzvarrizo. Xususan alas-Siddiq val-Foruq va zun-nurayn val-Murtazo»⁸.

R u b o i y a:

*Avvalg'ini fazl durrig'a ummon bil,
Soniysini adl gavharig'a kon bil,*

¹ Bu asarni Navoiy Hazrat Alining hikmatlarini ruboiylarda talqin qilgan. Muqaddimada tilga olingan Hazrat Amir – Hazrat Alidir. Asar Husayn Boyqaro «Risola»siga javoban 1485 y.da yozilgan.

² a.: Inson boshidan biror bir on o'tganligi, eslashga loyiq biror narsa sodir bo'lmagan bo'lsin (Qur'oni majid, Sura, Al-insoni, 1-oyat).

³ a.: o'tdimi (berdimi)?

⁴ a.: O'tmadimi (bermadimi)?

⁵ a.: Men olam markaziman (shahrimdan) va uning eshigi mening ustimda.

⁶ a.: Ollohning kuniga qasam.

⁷ a.: Men sendaman, sen mendadursan.

⁸ a.: Mammun til va yolvorishlik bila degilkim, Ollohning duosi unga va sahobalariga bo'lg'ay, xususan, Siddiq (Abu Bakr) va Faruqqa (Umar) va Zun-nurayi (Usmon) va al-Murtazo (Ali)ga ham bo'lgan.

*Solisni hayo gulbunig‘a bo‘ston bil,
Robi‘ni valoyat badanig‘a jon bil.*

Robi‘kim, anosiri arbaa tarkibi aning maxzanig‘a chahor devor va rub‘i maskun chahor devori aning panjai valoyati bila barqaror durur.

R u b o i y a:

*Daryoyi ulumiu mehri bo‘rji karam ul,
Olam tanining joniyu jononi ham ul,
Sultoni rusul birla qadam barqadam ul,
Farzandu rafiqu kuyovu ibn-amm ul.
«Raziollohu anhu va karamallohu vajha»⁹.*

Ammo ba‘d bu sahifaki, «Vash-shams va zuhaho»¹⁰ kofuriy safhasidin yoruqroq keldi «Val-layli iza yag‘sha»¹¹ mushki bila nukta tiroz qilg‘uvchi bu hadiqakim, «Janota taharri min tahtiha an-anhorun»¹² din ochug‘roq ko‘rundi» va fokihatun va nahlun va rummo-nun»¹³ bila shehrpardozliq ko‘rguzuvchi, yo‘q-yo‘qkim, ul sahifa nuktaoroylarining gadoyi va bu hadiqa chamanpiroylarining daryuzanamoyi faqiri haqir, ya‘ni Navoiy (sattarallohu uyubahu)¹⁴.

R u b o i y a:

*Ulkim, badanig‘a toki jon bo‘lg‘usidur,
Jondin badani ichra nishon bo‘lg‘usidur,
Kilki nechakim nuktafishon bo‘lg‘usidur,
Har nuktada manqabat ayon bo‘lg‘usidur.*

Azizu niyoz gulchehralari yuzidin bu nav‘ parda ochar va alarning zulfi sunbullarin chehralari gullari uzra socharkim, haq subhonahu va taolokim, insonni soyiri maxluqotdin mumtoz va majmui ofarinishg‘a sarvar va sarafroz qildikim: «Va laqad karamno bani Odama»¹⁵ karimasi andin muxbirdurur, «Va laqad xalaqno al-insona fi ahsani taqvimi»¹⁶ anga mush‘ir. Munga jihat sharafi nutq va maqol erdi va mujibi lutfi kalomi farxunda maol. Har oyina bu javhari jonbaxsh bashar xilqati konidin va bu lului ravonbaxsh inson vujudi ummonidin zohir bo‘lmasa erdi — Iso¹⁷ bila markabi arosida ne tafovut va Solih¹⁸ bila noqasi o‘rtasida ne mug‘oyarat bo‘lg‘ay erdi.

R u b o i y a:

*So‘z durki nishon berur o‘lukka jondin,
So‘z durki berur jong‘a xabar jonondin,*

⁹ a.: Olloh undan rozi bo‘lsin va Olloh yuzini yorlaqasin.

¹⁰ a.: Quyosh va tong nuri bilan qasamyod qilaman (Sura, Al-shams, 1-oyat).

¹¹ a.: Tun bilan uning zulmatida qasamyod qilaman (Sura, Al-layl, 1-oyat).

¹² a.: Bog‘lar ichidan daryolar oqib o‘tadi.

¹³ a.: Mevalar yetiladi, xurmolar, anorlar o‘sadi.

¹⁴ a.: Uning ayblarini Olloh yashirsin.

¹⁵ a.: Odam bolalarini siyladik.

¹⁶ a.: Biz insonni eng yaxshi tuzilish bilan yaratamiz.

¹⁷ Iso payg‘ambar – Diniy rivoyatlarga ko‘ra uning nafasi o‘likni tiritirar ekan. Laqabi Masih.

¹⁸ Solih payg‘ambar – Nuhning o‘g‘li Som farzandlaridan. Navoiy demakchiki, agar inson so‘z so‘zlamasa, Iso bilan uning oti va Solih bilan uning tuyasi orasida farq bo‘larmi edi?!

*Insonni so‘z ayladi judo hayvondin,
Bilkim, guhare sharifroq yo‘q andin.*

Bu so‘z kim, soyiri hayvonot bilan inson orasida dag‘i tafovut aning sababidindur. Turfa bu kim, aning orasidag‘a tafovut behaddu farq beadaddurki, «Kalamu an-nosu ala qadri uqulihim»¹⁹ andin xabar berur.

Ma‘lum bo‘ldikim, so‘zga marotib bor va har martabada hunar ma‘yib va ul marotib ijmol yuzidin idrok va diqqatoyinlari va uqul xurdabinlari qoshida uch qism birla munqasimdurur. Va lekin tafsil hisobida ko‘prak mutafarri’ bo‘lur.

Chun muxtasar maqolotda so‘z marotibi mabositining kushoyishi yo‘q erdi va muhaqqar kalimotda so‘z madoriji rif‘atining oroyishn sig‘mas erdi, har oinakim, ijmol tariqi bila ixtisor qildikim, a‘lo va avsat va adno bo‘lg‘ay, a‘lo bobida ko‘pdur va so‘z yo‘q deganning ham so‘zi xo‘bdur, ul kundin avvalini maliki qadim kalomida va so‘zi ta‘rifida o‘z rasulidin xaloyiqqa payg‘omidurkim, vahy kotiblari lavhan vahyosor o‘z qalami mo‘‘jiz nigori bilan: «Faatu bisuratin min mislihi»²⁰ salosi urubdurlar. Va balog‘at bobida yakqalamaliq sadosin sipehr munshisidin oshurubturlar. Va mundin so‘ngra nubuvvat tilining osorikim: «Va ma yantiq an alho»²¹ aning shonidadur. Risolat lisonining guftorikim: «Inna hu illo vuhu yuqo»²² aning bayonidadurkim, nazmda balog‘at va nasrda fasohat ta‘rifida «Inna min ash-she‘ri li hikmatun va inna min al-bayonis-sehran»²³ buyurubdurur va sehr demaykim, mo‘‘jiza ko‘rguzubdur.

Mundin so‘ngra hidoyat gulistonining bulbuli hushilhoni va valoyat shakaristonining to‘tiyi shirin zaboni, karomat sarpanjasi bila balog‘at Xaybari eshikin ochqon va karam zo‘rdasti bila karomat bahri laolisin zamona ahli boshig‘a sochqon: ikki zabonaliq kilki zulfiqoridin nishona va ul kilki zabonalari sur‘atda duldulidek ravona bu barguzidaning nazmi gavharnishoni va nasri lu‘lufishonidur. Andin so‘ngra mashoyix va avliyo («Razi allohu anhu»)²⁴ so‘zi bo‘la olur.

- Va avsat so‘z jamoati fusahoyi balog‘atshior va bulag‘oyi fasohatdisor iborati farxunda ishoratlaridurkim, zohir yuzidin sanoe‘ oyin va badoe‘ tazyin voqe‘ bo‘lubtur: «alo qadri marotibihim»²⁵.

Va adno so‘z xayli avom takallumi, balki soyir unnos tarannumidurkim, ba‘zining alfozidin kishiga ma‘ni ma‘lum bo‘lur va ba‘zidin bo‘lmas. Va ba‘zi kishining balig‘ ma‘niliq alfozini ma‘lum qilmas, balki ma‘nisiz alfozini surmakdin ham g‘arazi bema‘ni erkanin bilmas.

Oллоh, oллоh! So‘z marotibi tahqiqi ne balo daqiqdurkim, aning silkidagi javohir o‘zin harfi tirziqqa yetkurur.

R u b o i y a:

*Rif‘at aro favqi Arshi a‘zam so‘z emish,
Jonbaxsh dami Masihi Maryam so‘z emish,
Ma‘ni durri anda barcha mudg‘am so‘z emish,
Ul kim anga ma‘ni o‘lmag‘ay ham so‘z emish.*

So‘z bog‘i ajab gulistonedurkim, anda jonbaxsh atrliq ashjori mavzun va ruhparvar royihalik rayohini gunogun ko‘pdurur va lekin foydasiz xasu xoshoki, balki zararliq xori haloki ham bordur.

¹⁹ a.: Insonlar aqllariga yarasha gapiradilar.

²⁰ a.: Shunga o‘xshash surani keltirishlari (ga).

²¹ a.: U o‘z xohishi bilan gapirmayapti.

²² a.: Unga ochilayotgan vaqt kelayapti.

²³ a.: Haqiqatan ham she‘rda, hikmat bayonida sehr bor.

²⁴ a.: Oллоh ulardan rozi bo‘lsin!

²⁵ a.: Martabalariga loyiq holda.

R u b o i ya:

*Lekin bu bahor jilva og‘oz qilur,
Bo‘ston aro gul iguxlari noz qilur,
Gar zog‘ tikan aro vatan soz qilur,
Bulbul bori gul bargiga parvoz qilur.*

Chun bu notavonning bulbuli tab‘i so‘z gulistonin nishiman qildi va andalibi ruhi so‘z gulshanin vatan ayladi — gul isi royihasi dimog‘ig‘a jo‘sh soldi va gulbun nasimi jonig‘a ancha xurush yuzlandurdikim, xasu xoshok sori ko‘z solmadi va tikan osibidin ko‘ngliga parvo qilmadi, ya‘ni bu zaifi haqirg‘a chun inoyati azaliy va saodati lam nazaliy so‘z jamlasin marg‘ub etti va ma‘ni turfasin mahbub, hodiyyi tavfiq borcha so‘zning tuzrak tariqig‘a yo‘l ko‘rguzdi va ma‘niyi taht qiq borcha ma‘nining rostroq navosin bazmida tuzdi: lojaramkim, ko‘prak avqotim Kalomulloh ishtig‘oli va aning tafosiri qiylu qoli bila o‘tar erdi, to ahodis daryosig‘a g‘avs qilur erdim va andin garonmoya gavharlar ilikka kivurur erdim, to Hazrati amir so‘zlari ravzalari tomoshosig‘a qadam qo‘yar erdim va har ravzada «Va hur atnika misol sullu‘lu al-maknuna»²⁶ visollaridin bahra topar erdim: bataxis «Nasr ul-laoliy»²⁷ kim, ul Hazratning valoyat daryosidin chiqqon samin la‘lulardir va karomati ummonidin hosil bo‘lg‘on garonmoya injular. Va abnoyi zamondin va afozili davrondin ba‘zidinkim, tab‘i qasri rafi‘ ul-bino²⁸ va ilmi muaskari bade‘ ul-livo²⁹ bo‘lg‘ay, andoq ma‘lum bo‘lur erdikim, bu lu‘lularnikim, g‘ayrati shohi viloyatining bahri kafi sohibdur, forsiy uslub bila nazm silkiga tortadur. Va ul injularnikim, mag‘rib daryosi yoqasig‘a to‘kulubdur, intizom rishtasig‘a chekadur.

Va parishon xotirg‘a va oshufta zamirg‘a bu orzu ko‘p dag‘dag‘a solur erdikim, turkiy tili bila men ham ul laolini orasta qilg‘aymen va bu muddao ko‘p taraddud yetkurur erdikim, mo‘g‘ul uslubi bila men ham ul javohirni pirosta etgaymen, to zamona nav arusi zeboliq libosi ul murassa‘ bila ziyat topqay va sipehr masnadida anjum shohining sarafrozliq toji ul tarsi‘ bila mukallal bo‘lg‘ay, to andin turk ulusig‘a ham hazzi shofi va bahrai vofi muyassar bo‘lg‘ay. Ammo mashaqqat va mehnat kasratidin, balki bizoat va farog‘at qillatidin bu murod etagiga ilik ura olmas erdim va qo‘lumni bu maqsud zaylig‘a yetkura olmas erdim, to bu fayz zamonkim, tarix sekiz yuz to‘qson erdikim, «fayz»³⁰ hurufining hosili bo‘lg‘ay, adam nihonxonasidin ajab ganje vujud jilvagohiga jilvai zuhur ko‘rguzdi, latoyifi laoliyi samini bila mamlu va zaroifi yavoqiti otashini bila mashhun va inoyati bahoristonidin g‘arib ravza ochildi, maoni sarvu gullari bila ruxparvar maqosidi shamshod va sunbullari birla ruhgustar, yo‘q, yo‘qkim juzve³¹, balki daftare, ne daftarkim, junge, qaysi jungkim, bahre! Juzv desam, qaysi juzvning har harfi mazhari kull bo‘la olg‘ay. Agar jung desam, qaysi jungda yuz daryo topi libdur va agar daryo desam, qaysi daryoning har durri quyosh gavharig‘a ortuqchiliq qilibdur.

R u b o i ya:

*Har safhasi gulbargi tari keldimu de,
Yo safhai ruxsori pari keldimu de,
Yolam‘ai mehri xovari keldimu de,
Ul mehrga joni mushtari keldimu de.*

²⁶ a.: va ko‘z qorasi yashirin durdek.

²⁷ a.: Sochma durlar.

²⁸ a.: Keng bino.

²⁹ a.: Mohir qo‘mondon.

³⁰ «Fayz» – so‘zidan abjad hisobida «Nazm ul-javohir» yozilgan 880 – 1485 yil chiqadi.

³¹ «Juzv», «daftar», «jung», «bahr» – so‘zlari zamirida Navoiy Husayn Boyqaroning «Risola»sini nazardi tutmoqda.

Aql aning idrokidin ojiz bo'lib, bu taronag'a tarannum tuzdikim,

R u b o i ya:

*Ne safhai iqbolu saodatdur bu,
Alfozi aro ne zebu ziynatdur bu,
Ma'nisida har sori ne diqqatdur bu,
Olam eliga mujibi hayratdur bu.*

Va notiqa aning bayonidin mabhut qolib, bu fasonag'a takallum ko'rguzdikim,

R u b o i ya:

*Olloh, Olloh! Bu dag'i inshomu ekin,
Yoruhi quds fayzidin iymomu ekin,
Insho demay, anfosi Masihomu ekin,
Yo qudrati Ollohu taolomu ekin.*

Sipehr munshisidinkim, ikkinchi toram kishvari anga yakqalamadur, qalam tili bila bu nav' sado keldikim,

r u b o i ya:

*Bu xud emas ahli xittai xok so'zi,
Ham buyla biyik yo'q ahli aflok so'zi,
Bu til bila ermas ezidi pok so'zi,
So'z demaki, ermas ahli idrok so'zi.*

Va aflok xatibidinkim, olam eli aning humoyun yuzidin kasbi saodat qilur, bu nido eshitildikim:

*Ulkim bu so'z isnodi aning zotig'adur,
Davlat yuzi aksi royi mir'oatig'adur,
Har xutbaki ko'kta davlat isbotig'adur,
Barcha aning alqobi bila otig'adur.*

Ya'ni, ul kishikim, aning xomai durbori, bu nomani gavharnigor qilibdurur va ul kimsakim, bu nomai gavharnigor durrlari aning homai durboridin sochilibdurur Shahe³²durkim, olam shohlari anga farmonpazirdurlar va Shahedurkim, davron shahanshohlari ribqai hukmida asir, xilofatpanohekim, «Inna joila filarzi xalifata»³³ tirozidurur, aning qomati iqbolig'a loyiq adolat dastgohekim, «Adl soatin xayrun min ibodati sitiyna sunnatun»³⁴ davojidurkim, aning tax ti falak misoli kitobasig'a muvofiq raiyatnavozekim, «Innal-lohu ya'muru bil-adli val ehsoni»³⁵ lam'adur aning mir'oti lomi' muxolifguzore «Va yanhi an alfuhasho val-munkar va bug'o»³⁶ ashi'adurur aning tig'i qahrida sote', safshikanekim: «Inna fathno laka mubinan»³⁷ debochadurur qazo kilkidin aning shuqqai livosig'a

³² Mazkur «Risola»ni yozgan shoh – Husayn Boyqarodir.

³³ a.: Men yerga xalifa qilib tayinlayman.

³⁴ a.: Bir soatlik adolat oltmish yillik ibodatdan yaxshidir.

³⁵ a.: Haqiqatda Olloh adolat va yaxshilik qilishni buyuradi.

³⁶ a.: Va faxsh, ifloslik va adolatsizlikni rad etadi.

³⁷ a.: Va Ollohnig senga kuchli yordam berishi uchun.

yoqilg'on a'do afganikim: «Va yansuraka Allohu nasran azizan»³⁸ oyati durur qadar xomasidin aning tig'i yuziga qazilg'on fasohat shiorekim: «Aynan tasammo Salsabilan»³⁹ zuloli aning daryoyi hayot tab'idin rashhai bo'la olg'ay, balog'atdisorekim: «Va qiyl yorzi ablag'i ma'hudi»⁴⁰ aning huqqai pur gavharig'a takallum vaqti diqqati kalom bila tatabbu' qila olg'ay.

R u b o i ya:

*Jism o'ldi jahon bu jismning joni ham ul,
Taxt o'ldi falak bu taxt sultoni ham ul,
Bahr o'ldi maoni guharafshoni ham ul,
Olam elining shohi suxandoni ham ul.*

*Ofoq ganji zoti farxundasy bil,
Aflok charog'i royi raxshandasi bil,
Jamshedni hashmat ichra sharmandasi bil,
Donishda Skandarni kamin bandasi bil.*

*Har kimki zaif dilnavozi de ani,
Har kimki fitoda chorasozu de ani,
Har kimki g'amin mahrami rozi de ani,
Shohiki bu nav' Shohi G'ozu de ani.*

Ya'ni, zilillohi taolo al-arzin va qahramoni alma' va l-tiyn as-sulton ibn as-sulton Abulg'ozu Sulton Husayn Bahodurxonurkim,

r u b o i ya:

*Ko'p yil ani haq jahonda tutsun, yorab,
Va har ofatdin omonda tutsun, yorab,
Ham hashmati begarona tutsun, yorab,
Ham davlati jovidona tutsun, yorab.*

*Ofoq muluki xoki roh o'lsun anga,
Ko'k masnadi taxti izzu joh o'lsun anga,
Anjum adadi xaylu sipoh o'lsun anga
Ul elga yana tengri panoh o'lsun anga.*

Chun ma'lum bo'ldikim, mundoq shohi falaksarirkim, sipehr munshisi aning avsofi inshoyi bila gardun avroqi lojuvardisin mushkin qilsa, ta'rifining yuzidin birin qilmamish bo'lg'ay, bu yanglig' rangin insho qilibdurur. Va chun shubha qolmadikim, bu nav' xurshedi jahongirkim, oltinchi poyalig' minbar xatibi aning duosining javohiri bila to'quz falak huqqalarini mamlu etib, onchakim kerak mingdin birin ado etmamish bo'lg'ay, bu nav' juzvi sehroyin arog'a ki vurubdurur. Fotihasidin xotimasig'a degincha oyoti kalomi maliki allom bila muzayyan va ahodisi rasuli anom alayhissalotu vas-sallam bila mubayyan va abyoti mo'jiza monandi tarokibidin Zahir⁴¹ va Anvari⁴² ruhi sharmanda

³⁸ a.: Va ollohning azizlarga yordami surasi.

³⁹ a.: U yerdagi Salsabil atalmish chashmadan.

⁴⁰ a.: Aytildiki, ey yer-suvingni yutgil.

⁴¹ Zahir – Zahir Farobiy, mashhur shoir (vaf. 598 – 1201 – 1202, Tabriz). Asli Faryobdan. Yoshligidan ilm-fan, she'r, adabiyot,

va fiqaroti seyr payvandi salosatidin Vassof⁴³ bila Tabariy⁴⁴ ravoni sarafkanda.

Chun maqsudig‘a mulohaza qildi va mazmunig‘a nazar soldi, ul rafi‘ iboratg‘a mazmun hazrati bori shukri ne‘matini vojib bilmak va ul bade‘ ishoratdin maqsud nimaeki, mujibi shukrguzorliqdurur, te‘dod aylamak erdi.

Ul jumladin, rub‘i maskun salotinig‘a sarafrozlig‘, balki aqolimi sab‘a fuqarosig‘a navosozliq va bavujudi bu saltanat axloqi hamida va hisoli pisandidakim, alar bila Kayumars va Jamshid zamonidin bu vaqtqa degincha jami‘ salotini komgoridin mumtoz bo‘la olmoq va borcha xavoqini oliy miqdorin imtiyoz topmoq erdi. Nechukkim, bori toalo avomir va navohisining tamshiyati va sayyid ul-mursalin shariat va sunanining taqviyati va adolat ayni partavidin zulm zulumotin iturmak va siyosat «sin»i arrasidin bid‘at va fasod daraxti bo‘ynin qat‘g‘a yetkurmak va shujoat qilichi sunidin mulk bo‘stonin sarsabz va shodob qilmoq va saxovat sahobi yog‘inidin sadafdek og‘zi qurug‘on sofi zamirlarg‘a durri nob sochmoq va havodisi jigarso‘z biyobonidag‘i so‘xtalarni marhamat shodurvoni soyasig‘a tortmoq va navoyibi g‘amanduzi namanduz zindonidag‘i mehnat anduxtalarni navozish kiriyos va ayvoni panohig‘a sig‘urmoq va notavon raoyog‘a har kun shafqati toza va bexonumon g‘urbog‘a marhamati beandoza zohir qilmoq.

Va soyir bu nav‘ af‘ol va bu yanglig‘ xisolkim, ham ul nomi va fihrast va kiromi debochada mazkur va masturdururkim, tafsili mujibi tatvil va ta‘vili boisi qiylu qol bo‘lurkim, borcha mujibi shukri behad va hamdi beadaddurlar.

Va yana ul jumladin, fazlu kamol va husni maqol ahli marqum erdikim, ilmlari daryosidin sipehrning gunbadi obguni hubob va anjumning qatoroti siymobtuni durri nob bo‘la olg‘ay va fazllari gulistonidin har haqir gulbunni gunbadi nilufari va har kamina sariq gulni xurshedi xovari desa bo‘lg‘ay va nazmlari jonbaxsh va ravonlig‘idin chashmai hayot og‘zida suv va nasrlari tafriq va nishotangizlig‘idin subhi sodiq labida kulgu va bu jam‘ arjumand zumrasida va bu hayli bemonand orasida javohir silkida chashm zaxm daf‘i uchun shabani tortqondek bu tiyra ro‘zgorni ham sig‘urub va rayohin dastasidin ayn ul-kamol gazandi man‘i uchun xoshokni chekkandek bu xoksorni ham kivurub erdilar. Agarchi javohir aro shaba kirsalarning qiymatig‘a nuqson bo‘lmas va rayohin ichra xoshok tushsa alarning nakhatig‘a ziyone yuz qo‘ymas.

Ammo gavhar arosiki, javohir silkiga shabani cheksa, bu tartibining muqobalasida shaba g‘ayri qullug‘ ne qilg‘ay, balki aning qullug‘idin ham ne kelgay. Va guldasta bandeki, rayohin orasida xoshokni sig‘urg‘ay, bu taqviyati o‘trusida xoshokdin g‘ayri aftodaliq ne kelgay, balki aning aftodalig‘idin ham ne ochilg‘ay. Olloh, olloh! Ne yovadururki, dermen: hayhot, hayhot! Ne hazayondurki, ayturmen!

Sahobi mutiri tar doman qatrani manzalatda daryog‘a yetkurubdurur. Sipehri davvor shabnam rashoshasig‘a anjum ziyosi beribdurur va charxi zul-iqtidor tufroq ajzosini quyoshdin o‘tkaribdurur.

Ya‘ni, ul Hazrati gardun rif‘at avsofin bitirg‘a kotibi lavhi qalam ilgiga olsa, varaq safhasidin o‘zga loyiq ermas, bu xoksori bee‘tibor vasfida kofurkirdor varaq uzra mushkbor xoma surubdurur va ul janobi malakiy intisobkim, ta‘rifin qilurda aqli kull natiqasi lol bo‘lub, ajzdin takallumga yori; bermas va xoshoki ta‘rifida bayozvash safha bayozida axtar monand javohir to‘kubdurur.

R u b o i y a:

hikmat, ilmi nujumni o‘rganishga kirishadi. Xuroson Mozandaron, Ozarbayjonga safar qiladi. Qasidalar devoni bor.

⁴² Anvari – Avhaduddin Ali ibn Muhammad (1105, Abivard 1187, Balx) mashhur fors shoiri. Tus madrasasida tahsil topgan. Ilmi nujum, hikmat, handasa, falsafa va tibbiyot ilmlarini puxta bilgan. Marv va Nishopurda istiqomat qilgan. Anvariyning hajviyalari g‘oyat o‘tkir. Shoirmi qasidanavisliqning payg‘ambari deb ta‘riflaganlar. 15000 baytli devonida qasida, g‘azal, ruboiy va qit‘alar mavjud.

⁴³ Vassof – Sharafuddin Abdulloh. Mo‘g‘ul sultonlaridan G‘iyosiddin davrida yashagan olim, atoqli tarixnavis.

⁴⁴ Tabariy – Muhammad ibn Jorif, fors donishmand tarixchilaridan. U Abu Bakr Xorazmiyning xolavachchasi. «Tarixi Tabariy» iomi bilan mashhur asar muallifi.

Navoiy bu shoir va muarrixlarga Husayn Boyqaroni o‘xshatmoqda.

*Bir zarrani mehri zarfishon vasf etmish,
Bir qatrani bahri bekaron vasf etmish,
Bir xastani Isoyi zamon vasf etmish,
Bir bandasini shohi jahon vasf etmish.*

*Bir zorki tufrog' ayladi g'am ani,
El qadrda ko'rdi zarradin kam ani,
Chekti falak uzra Arshi a'zam ani,
Xursheddek ayladi mukarram ani.*

*Xar xaski ishin charx mazallat qilg'ay,
Tufrog' aro poymoli mehnat qilg'ay,
Davlat anga oncha qadru rif'at qilg'ay —
Kim, poya aro tubiyi jannat qilg'ay.*

Basorat ahli taammul qilsunlar va hamiyat xayli tafakkur aylasunlarki, bu pashshai zaif yuz pili bolo mavhibat muqobalasida ne qila olg'ay va bu gadoyi nahif ming ganji sipehroso saxovat uzrin netib qo'la olg'ay. Agar duog'a iktifo qilsam, farazanki hayotim ming yil bo'lsa va har sari mo'yum o'rniga ming til va ul tillar borcha duog'a jori va ul duolar o'qi istijobat saydig'a kori, yuz mingdin birining muqobalasida bo'lmag'ay. Va agar mahol muddaog'a yo'l berib, qo'lumdin kelsa, aflokning to'qqiz xonida kavokib javharin va anjum laolisin ul Hazratning boshig'a sochsam, balki ayog'ig'a to'ksam, ul Hazrat sochqon durrlar oldida ne ko'rungay va aning himmati janobida bu fulkiyona muhaqqar ne bo'la olg'ay.

R u b o i y a:

*Bu fikr g'am o'tig'a kabob etti meni,
Bu dag'dag'a betoqatu tob etti meni,
Bu qayg'u asiri iztirob etti meni,
Hosilki, bu andesha xarob etti meni.*

Boqib turay desam hamiyat ruxsat bermas va boqib turmasam hech ish aning chorasi ermas, hayrat ilgida lol va mashaqqat xaylig'a poymol erdimki,

r u b o i y a:

*Iqbol ionat ibtido qildi manga,
Aflok guharlarin fido qildi manga,
Hotifki bashorati nido qildi manga,
Mazmunini bu nav' ado qildi manga —*

kim, bu nav' lu'lularki, shoh boshining nisorig'a loyiq bo'lg'ay t-ilarsen va andoq injularkim, shahanshoh farqining iysorig'a muvofiq bo'lg'ayki, istarsen — karomat ummonidin tila va valoyat bahri bekaronidin ista.

R u b o i y a:

*Gavhar kerak ersa benavoliq ayla,
Ehsoni bila komravoliq ayla,
Bahi qafidin aning gadoliq ayla,
Daryoyi karamg'a oshnoliq ayla.*

*Daryoyi karam kimgaki ogohdurur,
Bildikki, valoyat ahlig'a shohdurur,
Gumrohlarg'a barandai rohdurur,
Bu beshada ya'ni Asadulloh⁴⁵ durur.*

Hotifi farxundanafas chun ishoratin bildim — Hazrati Amir «Nasr ul-laoliy»⁴⁶si tarjimasi azimati qildim.

Ul valoyat daryosining g'avvosy har laolikim, durrfishon xomasidin nasr qilibdurur va ul hidoyat lujjasining shinosi har durrekim gavharrez iligidin sohibdurur, borchasin bu humoyun Hazratning mehrpartav tojig'a munosib va bomiqdor ko'rdum va majmuin bu ro'zafzun davlatning nasihatshunav qulog'ig'a muvofiq va sazovor toptim. Ul sochilgan durrlarni bu Hazratning oliy ismig'a vazn qaffasig'a qo'ydim va to'kulgan laolini bu maxdumning biyik alqobig'a nazm rishtasig'a chektim. Agarchi silki bir-biridin gusista va durari shikasta va bastadurur, umid ulkim, qabul xozinlarining qo'lig'a tushgay va ijobat ganjurlarining maxzani qabulig'a kirgay va burung'i nozim tarjima qilg'ondek har nuktani bir ruboiy ado qilildi va har ruboiyning to'rtalasi misra'ini muqaffoi muraddaf mar'i tutuldi.

R u b o i y a:

*Har birisi to'rt rishtai durrmu ekin?
Yolu'lui daryoyi tafakkurmu ekin?
Yo har biridin durrg'a tafoxurmu ekin?
So'z ruhig'a yo'qsa to'rt unsurmu ekin?*

*Har birini to'rt durri shahvor degil,
To'rtunchi falakda mehri zarkor degil,
Rub'i maskunda Ka'bai osor degil,
Bayt ul-muqaddasqa to'rt devor degil.*

Alhamdu lillohi taoloki, bu rub'i maskunda shohning chahor bolish saltanati soldi va chahor bolish saltanat uzra to'rtunchi falakning gird bolishin muttako qildi, ya'ni bu ruboiylar shoh alqobig'a nazm silkida intizom toptilar va bu taronalar shohi xusravi jam joh otig'a sharoiti ixtitomi o'zlarig'a toptilar, chun «Nasr ul-laoliy»ni nazm silkig'a tortildi, otin «Nazm ul-javohir» qo'yuldi.

R u b o i y a:

*Yorab, ul javohirlarniki, manzum ettim,
Chekkanim anga har nuktaki, ma'lum ettim,
Har nuktaga bir tarona marqum ettim,
Ko'p gavhar aning zimnida maktum ettim.*

⁴⁵ Asadulloh – Oллоhning sheri: Hazrat Alining laqabi.

⁴⁶ «Nasr ul-laoliy» (sochma la'lu-marvarid, qimmatbaho toshlar). Hazrat Ali qalamiga mansub hikmatlar majmuasi.

*Sen dog‘i ulus ko‘ngliga marg‘ub et ani,
Oshiqvashlar qoshida mahbub et ani,
Tolib qilibon xalqni matlub et ani,
Mazmuni kibi boshtin-oyoq xo‘b et ani.*

*So‘z birla Navoiy etma bedod emdi,
Ber ma‘rifat avroqini barbod emdi,
Shah nuktasidin xalqni qil shod emdi,
Maqsudni ya‘ni ayla bunyod emdi.*

1. Iymonu mar‘i yu‘rafu biaymonih⁴⁷

Iymoni aningki kufrig‘a sotir erur,
Chin nukta demakka ul kishi qodir erur,
Har kimsaki iymon ishida mohir erur,
Iymonini bilki, otidin zohir erur⁴⁸.

2. Axu-ka man va asoka fil-shiddati⁴⁹

Qardoshing emas ulki qo‘yub bosh sanga,
Davlat chog‘i qilg‘ay o‘zni qo‘ldosh sanga,
Kim, qildi qatig‘lig‘da vafo fosh sanga,
Ul bo‘ldi haqiqat ichra qardosh sanga.

3. Izhor ul-g‘anyi minash-shukri⁵⁰

Shukr ayladi shiddatda rijo izhori,
Har mehnat aro daf‘i balo izhori,
Mol istasang et shukru sano izhori-
Kim, shukr demak qilur g‘ino izhori.

4. Addib iyolaka tanfa‘uhum⁵¹

Topting chu ayol yaxshiliq yetkurgil,
O‘rgat adabu yaxshi qiliq yetkurgil,
Har necha adab bo‘lsa, qatig‘ yetkurgil,
Xaylingg‘a adab qilib asig‘ yetkurgil.

5. Adab ul-mar‘i xayrun min zahabihi⁵²

Oltin-kumush etma kasb davlat kunidin-
Kim tortar adab ulusni mehnat tunidin,

⁴⁷ 1.Kishining iymoni ahdiga vafo qilishidan bilinadi.

⁴⁸ Hazrat Aliga nisbat berilgan hadislarini Toshkent Davlat Sharqshunoslik instituti aspiranti Abulfaiz Saidasqarov tarjimasida izohlar avvalida keltiramiz va minnatdorlik bildiramiz.

⁴⁹ 2.Falokat yetkanda yordamga kelgan kishi – birodaring.

⁵⁰ 3.Boylukning izhori – shukrdir.

⁵¹ 4.Bolalaringni tarbiya qil – ularga foyda keltirasan.

⁵² 5.Kishining odobi uning boyligidan yaxshidir.

Gar yo‘qtur adab, ne sud oltun unidin,
Elning adabi xushroq erur oltunidin.

6. Ado’ ud-daynn min ad-dini⁵³

Xo‘b ermas dayn muddaosi elga-
Kim, qattig‘ erur burch balosi elga,
Qaytarmoq erur aning davosi elga-
Kim, dindin erur burch adosi elga.

7. Ahsin ilal-musi’i tasudduhu⁵⁴

Gar xasm jafosidin sarandoz o‘lg‘ung,
Doim taabu alamg‘a anboz o‘lg‘ung,
Sen lutf etib agar navosoz o‘lg‘ung,
Bu vajah bila anga sarafroz o‘lg‘ung.

8. Ixvanu haza az-zamani bavasis ul-uyubi⁵⁵

Dahr eliki keldi ahli nomus bori,
Qardoshlar erur makr ila mahbus bori,
Olingda necha qilsa zaminbo‘s bori,
Lekin bordur aybinga josus bori.

9. Istirohat un-nafsi fil-ya’si⁵⁶

Haqdin durur elga ahli ta’nid o‘lmoq,
Navmid o‘lub tolibi tajrid o‘lmoq,
Chun ya’s durur osudai jovid o‘lmoq,
Rohat yeturur nafsqa navmid o‘lmoq.

10. Ixfo’ ush-shada oiddun min al-muruvvati⁵⁷

Olam tarki kishiga himmatdin erur-
Kim, ko‘p shiddat ul sori rag‘batdin erur,
Nafsingg‘a qayu alamki shiddatdin erur,
Maxfiy tutmoq ani muruvvatdin erur.

11. Birr ul-volidayni salafun⁵⁸

Ista ato yo‘lida jon fido qilmoq,
Qulluq anoga ham ulcha imkon qilmoq,
Zuhri abad istasang farovon qilmoq,

⁵³ 6.Burchni o‘tash – dindandir.

⁵⁴ 7.Yomonga yaxshilik qilish bilan uni qaytargan bo‘lasan.

⁵⁵ 8.Bu zamonning odamlari ayb qidiruvchilardir.

⁵⁶ 9.Ruhning rohati ma’yuslikdadir.

⁵⁷ 10.Muruvvat qiyinchiliklarni to‘sadi.

⁵⁸ 11.Ota-onaga mehribonlik – merosdir.

Bil oni ato-anog'a ehson qilmoq.

12. Bashshir nafsaka biz-zafari ba'd as-sabri⁵⁹

Nafs uyiga sabr ila imorat angla,
Besabrlig'in aning sharorat angla,
Ish sabr sori anga ishorat angla,
Sabrni zafar sori bashorat angla.

13. Barakat ul-umri fi husn il-amali⁶⁰

Haq yo'lida har kimga ibodat bo'lg'ay,
Yaxshi amal asbobi saodat bo'lg'ay,
Gar yaxshi amal kishiga odat bo'lg'ay,
Umri bu amal birla ziyodat bo'lg'ay.

14. Barakat ul-maoli fi ado' iz-zakoti⁶¹

Gar molni asbobi najot aylagasen,
Darveshga sadqasini bot aylagasen,
Molingdin agar sarfi zakot aylagasen,
Ko'prak bo'lurig'a iltifot aylagasen.

15. Ba' ad-dunyo bil oxirati tarbahu⁶²

Dunyo bila necha zebu oro qilmoq,
Ul zeb ila do'zax o'ti barpo qilmoq,
Mumkin emas ersa tarki dunyo qilmoq,
Uqbo bila xushdur ani savdo qilmoq.

16. Buqo' ul-mar'i min xashyat-illohi qurratu aynii⁶³

Har kimki xushu' uyini maskan qilg'ay,
Olam sijinin haq anga ma'man qilg'ay;
Haq vahmidin ulki yig'lamoq fan qilg'ay,
Ul ashk aning ko'zini ravshan qilg'ay.

17. Batn ul-mar'i aduvvahu⁶⁴

Har kimgaki ko'p taom yemak fandur,
Bilgilki, najosatqa tani maskandur,
Qorning bila do'st bo'lmasang ahsandur,
Nevchunki er o'g'lig'a qorin dushmandur.

⁵⁹ 12.O'zingga sabrdan keyin zafar kelishini bildirib qo'y.

⁶⁰ 13.Umrning barakasi chiroyli amallardadir.

⁶¹ 14.Mol-dunyo barakasi zakotni ado etishda.

⁶² 15.Bu dunyoni oxirat uchun sotib yubor, foyda ko'rasan.

⁶³ 16.Kishining Ollohdan qo'rqib yig'lashi ko'zni ravshan qiladi.

⁶⁴ 17.Kishining qorni – dushmanidir.

18. Bukrat us-sabti val-xamisi barakatun⁶⁵

Ko‘p keldi zamonaning mukarrar subhi,
Barakat duridan topmadi zavar subhi,
Ko‘rguzmadi oni charxning har subhi,
Juz shanbau panjshanbai anvar subhi.

19. Balo ul-insoni min al-lisoni⁶⁶

So‘zidin kishikim g‘amu balo hosildur,
Har nuktada tili desa balo doxildur,
Besirfa degan kishiga tili qotildur,
Alqissaki, kimsaning balosi tilidur.

20. Barrik lo tubtilhu bil-manni⁶⁷

Juz judu saxo uyini manzil qilma,
Imsoqni saxo yuziga hoyil qilma,
Qil yaxshiliqu demakni doxil qilma,
Minnat bila yaxshilig‘ni botil qilma.

21. Bashoshat ul-mar‘i atiyamatun-soniyyatun⁶⁸

Ehsonki birovgga siyratu son keldi,
Ashkoli spehr oldida oson keldi,
Ehson har necha zebi inson keldi,
Ehsonda tarab ikkinchi ehson keldi.

22. Tavakkal alallohi yakfika⁶⁹

Har ishdaki haqqa multamas bo‘lg‘usidur
Ish sa‘b esa tengri choraras bo‘lg‘usidur,
Har yo‘lgaki ko‘nglungga havas bo‘lg‘usidur,
Tengriga tavakkul sanga bas bo‘lg‘usidur.

23. Ta‘xir ul-asr‘ati min al-iqboli⁷⁰

Ne ishki yomonlig‘ o‘ldi ta‘siri aning,
Yo‘q dardu nadamdin o‘zga tavg‘ir aning,
Muqbil agar istar o‘lsa tavg‘iri aning,
Iqboldurur kishig‘a ta‘xiri aning.

⁶⁵ 18. Shanba va payshanba tonglari barakadir.

⁶⁶ 19. Insonga balo tildan kelur.

⁶⁷ 20. Ezgulik qil, ammo uni minnat qilish bilan yo‘q qilma.

⁶⁸ 21. Kishining muloyimligi [ehsondan so‘ng] ikkinchi sovg‘adir.

⁶⁹ 22. Ollohga tavakkal qil – shuning o‘zi kifoya.

⁷⁰ 23. Baloning kechikishi – iqboldir.

24. Tadoraka fi oxir il-umri mo fotaka fi avvalihi⁷¹

Qulluq ishida qismati avqot ayla,
Chun umrg'a e'timod yo'q bot ayla,
Umr avvalida hisobi mofot ayla,
Umr oxirida qazoyi mofot ayla.

25. Takosul ul-mar'i fis-saloti min da'f il-iymoni⁷²

Har kimki erur tamom tavakkul anda,
Bo'lg'usi namoz betaammul anda,
Har kimki ayon etar tag'oful anda,
Iymon za'fidur takosul anda.

26. Taffala bil-xayri tanulhu⁷³

Bas kimsaki mehnat ichra soldi g'am ani
Kim, yaxshi tafa'ul ayladi xurram ani,
Foleki yomondurur aylagil mubham ani,
O'z folini yaxshikim toparsen ham ani.

27. Tag'afal anil-makruhn tavnirun⁷⁴

Gar dahr elidin yetishsa makruh sanga,
Albatta kerak bo'lmasa anduh sanga,
Ul ishda tag'oful o'lsa anbuhsanga,
Ortar tavqir ko'h to ko'h sanga.

28. Tarahuma al-ayodiya alo at-ta'omi barakatun⁷⁵

Mehmonning mehrin asrag'il jon ichra,
Ne'mat qalin ayla xoni ehson ichra,
Har necha adad o'ksuk esa non ichra,
Barakat yeturur qalin ilik xon ichra.

29. Tatruf bitark iz-zunubi⁷⁶

Ko'nglungga xirad yo'lin padidor ayla,
Bu naqdqa joningni xaridor ayla,
Har ishda xiradni o'zungga yor ayla,
Jurmung tarkidin xirad izhor ayla.

30. Tavozi' ul-mar'i yukrimuhu⁷⁷

⁷¹ 24. Umring avvalida o'tgan ishlar xatosini umring oxirida to'g'rila.

⁷² 25. Kishining nomozda erinchoqlik qilishi – iymonining zaifligidandir.

⁷³ 26. Yaxshilik bashoratini ber – uni hadya etganday bo'lasan.

⁷⁴ 27. Makruh ishni rad etishda g'ofillik qilsang, u ko'payib boraveradi.

⁷⁵ 28. Qo'llarning taom bilan mehribonlik qilishi baraka keltiradi.

⁷⁶ 29. Gunohlarni tark etishga g'ayrat qil.

Ta'zimda ulki ehtimomi bo'lg'ay,
Ul mujibi izzu ehtiromi bo'lg'ay,
Har kimki tavozu' amri komi bo'lg'ay,
Ul fe'l ila xalq aro kiromiy bo'lg'ay.

31. Salosun muhkotun buxlun va havan va ujbun⁷⁸

Uch fe'l erur kishiga qotil oxir,
Qotilliq aro zahri halohil oxir,
Buxl angla birin.birin havo bil oxir,
Qil ujbni ham alarg'a doxil oxir.

32. Suls ul-iymoni hayo'un va sulsuhu vafoun va sulsuhu saxo'un⁷⁹

Uch qism ila iymong'a bino fahm ayla,
Avvalg'isini aning hayo fahm ayla,
Ikkinchisini dag'i vafo fahm ayla,
Uchunchini bilmasang, saxo fahm ayla.

33. Sulmat ud-dini mavt ul-ulamo'i⁸⁰

Ilm o'ldi sharaf din aro har oying'a,
Bormoq bo'lur o'rgangali ani Ching'a,
Dinda ulamo mujib erur tazying'a,
O'lmoqlik alarg'a raxna soldi ding'a.

34. Sulmat ul-hirsi lo yasudduho illot-turobi⁸¹

Hirs o'lsa qanoat o'tig'a yoq ani,
Ya'niki adam rishtasig'a toq ani,
Ne raxnaki hirs aylagay boq ani,
Mahkam qilg'ay magarki tufroq ani.

35. Subot ul-mulki fil-adli⁸²

Adl aylaki, ul xalq hayoti bo'lmish,
Xush ul kishikim, adl sifoti bo'lmish,
Ham mulk bila adl jihoti bo'lmish,
Ham adl bila mulk saboti bo'lmish.

36. Savob ul-oxirati xayrun min na'iyamid-dunyo⁸³

⁷⁷ 30.Kishining kamtarinligi unga hurmat keltiradi.

⁷⁸ 31.Uch narsa halokatga olib keladi: baxillik, xudbinlik va takabburlik.

⁷⁹ 32.Uch narsa iymondandir: hayo, vafo va sahiylik.

⁸⁰ 33.Ulamolar o'limi dinga rahnadir.

⁸¹ 34.Hirs yetkazgan rahnani faqat tuproq to'ldiradi.

⁸² 35.Hukmronlik adolat bilan mustahkam bo'ladi.

⁸³ 36.Oxirat savobi dunyo rohatidan yaxshidir.

Dunyoki o'tar yurt misoli bo'lg'ay,
Anda ne iqomat ehtimoli bo'lg'ay,
Uqbo xabariki loyazoli bo'lg'ay,
Xushroq bu naimdinki xoli bo'lg'ay.

37. Sun ihsonaka bilo-i'tizori⁸⁴

Ehsonki qilursen iftixor aylab ani,
Olamda uluq ish e'tibor aylab ani,
Hech aylama elga girudor aylab ani,
Qilg'il iki oncha e'tizor aylab ani.

38. Subot un-nafsi bil gizo'i va subot ur-ruhi bilg'ino'i⁸⁵

Ko'z topti jamol dilrabo birla sabot,
Ko'ngul dog'i vasli jonfizo birla sabot,
Nafs uylaki kasb- etti g'izo birla sabot,
Ruh ayladi jonfizo g'ino birla sabot.

39. Sano' ur-rajuli ala mu'tiyhi mustaziydun⁸⁶

Kufron bila har kimki o'zi dun qilg'ay,
Kamlik sori ne'matini vojun qilg'ay,
Chun shukrga o'z tilini maqrun qilg'ay,
O'z ne'matin ul shukr ila afzun qilg'ay.

40. Jud bimo tajidu sadaq al-amri⁸⁷

Maydoni saho ichra jalodat ko'rguz,
Topqonni berur amrig'a odat ko'rguz,
Buxl aylasa, nafsing'a adovat ko'rguz,
Har nimaki topilsa saxovat ko'rguz.

41. Jahd ul-muqilli kasirun⁸⁸

Har kimdaki dahr ibtilosi ko'pdur,
Yo'q bok agar haqqa rizosi ko'pdur,
Borliqda agar dahr jafosi ko'pdur,
Yo'qsizda vale foqa balosi ko'pdur.

42. Jamol ul-mar'i fil-hilmi⁸⁹

⁸⁴ 37.Ehson qilsang, uni xokisorlik bilan yana takror et.

⁸⁵ 38.Tan ovqat bilan, ruh esa kuy bilan tirikdir.

⁸⁶ 39.Kishining beruvchiga rahmati uning ne'matlariga baraka beradi.

⁸⁷ 40.Nimaiki topsang, sadaqa qil.

⁸⁸ 41.Faqir uchun oz balo ham ko'pdir.

⁸⁹ 42.Kishining husni – muloyimligidadir.

Har kimdaki dahr ichinda donoliq erur,
Hilm ila ish anga majlisoroliq erur,
Oyini tahammulda tavonliq erur,
Yuk chekmak uyla kishiga zeboliq erur.

43. Jalis us-su'i shaytonun⁹⁰

Yaxshiliqdin topsa nishon hamsuhbat,
Berur sanga osoyishi jon hamsuhbat,
Chun bo'ldi malak naf' rason xamsuhbat,
Shayton sangakim durur yomon xamsuhbat.

44. Javlat ul-botili soatun va javlat ul-haqqi ilas-soati⁹¹

Botilki chaqilsa barqi toboni aning,
Ko'zini yumub ochquncha imkoni aning,
Haqqim yo'q naf' ichinda poyoni aning,
Bo'lg'usi qiyomatqacha javloni aning.

45. Jalis ul-mar'i misluhu⁹²

Yo'q olam ichinda fardliq mehnatidek-
Kim, kimsaga qilsa yorliq nisbatidek,
Bo'lg'usi xisoli yorining xislatidek,
Bordur kishining chu fe'li hamsuhbatidek.

46. Javdat ul-kalomi fil-ixtisori⁹³

Har kisaki so'z demak shiorida durur,
Ma'ni guli nutqining bahorida durur,
So'z kim desun ulki ixtiyorida durur,
So'z yaxshilig'i chu ixtisorida durur.

47. Jalis ul-xayri g'animatun⁹⁴

Yoreki tegar birovga ozori aning,
Aql oldida tengdurur yo'qu bori aning,
Yoreki erur hamida atvori aning,
Ko'rmakka g'animat o'ldi ruxsori aning.

48. Jud bil-kasiri va qoni' bil-kalili⁹⁵

Judeki xirad buyursa tobe' bo'lg'il,

⁹⁰ 43. Yomon do'st – shaytondir.

⁹¹ 44. Botilning umri bir soat, haqiqatniki esa qiyomat soatigachadir.

⁹² 45. Kishining hamsuhbati uning o'zi kabi bo'ladi.

⁹³ 46. So'zning yaxshisi – qisqadir.

⁹⁴ 47. Yaxshi hamsuhbat – g'animatdir.

⁹⁵ 48. Berishda ko'p ber, olayotganda oz bilan qanoatlan.

Nafs aylasa buxl marig‘a mone’ bo‘lg‘il,
Ozu ko‘p aro bir so‘zumga some’ bo‘lgil,
Ko‘p bergilu ozg‘a lek qone’ bo‘lgil.

49. Jolas al-fuqaroi tazdad shukran⁹⁶

Jahl ahli bila kimgaki ulfat bo‘lg‘ay,
Ul ulfati ichra yuz ming ofat bo‘lg‘ay,
Faqr ahli bila angaki suhbat bo‘lg‘ay,
Shak yo‘qki, ziyoda shuki ne‘mat bo‘lg‘ay.

50. Jalla man lo yamutu⁹⁷

Gardunki xaloyiqqa vafosi yo‘q aning,
Javr ichra kichik-uluqqa posi yo‘q aning,
Har kimki kichik bo‘lsa baqosi yo‘q aning,
Sen oni uluq bilki, fanosi yo‘q aning.

51. Hilm ul-mar‘i avnuhu⁹⁸

Har kimki ishi tahammul izhori erur,
Albatta muqorin anga kirdori erur,
Yo‘qkim madad ichra ulu bu yori erur —
Kim, hilmi tahammuli madadgori erur.

52. Xuly ir-rijol il-adabu⁹⁹

Zevar kishiga ne toju ne afsar bil,
Ul zevar adab birla hayo darxar bil,
Har kimki adabsizdur, ishin abtar bil,
Alqissa eranlarga adab zevar bil.

53. Hayo ul-mar‘i satruhu¹⁰⁰

Avji sharaf uzra oftob o‘ldi hayo,
Bo‘stoni saodatg‘a saxob o‘ldi hayo,
Mazmum xasoilga hijob o‘ldi hayo,
El aynig‘a go‘yoki niqob o‘ldi hayo.

54. Hamuzot it-ta‘omi xayrun min xamuzot il-kalomi¹⁰¹

Gar zahr bila kishiga kom o‘lsa achig‘,
Yuz onchaki so‘z bila mudom o‘lsa achig‘,

⁹⁶ 49. Kambag‘allar bilan suhbatda bo‘lish, shukrni ko‘paytiradi.

⁹⁷ 50. Ulmaydigan narsa – ulug‘dir.

⁹⁸ 51. Kishining yumshoq fe‘lli bo‘lishi uning madadkoridir.

⁹⁹ 52. Kishilarning bezagi – odobdir.

¹⁰⁰ 53. Kishining hayosi – uning pardasidir.

¹⁰¹ 54. Achchiq so‘zdan achchiq ovqat yaxshi.

Har necha mazoq aro taom o'lsa achig',
Xushroqdurur andinki, kalom o'lsa achig'.

55.Hiddat ul-mar'i tuhlikuhu¹⁰²

Tab' ichra erur tahammulomizligi,
Andin ortuqki vahshatangizligi,
Jon qasdi etar kimsa g'azabrezligi,
Alqissa, kishini o'lturur tezligi.

56.Harram al-vafou liman aslalahu¹⁰³

Beasl xaloyiqqa safo keldi harom,
Har ishki erur g'ayri jafu keldi harom,
Ham javr asl el aro keldi harom,
Ham asli yo'q el ichra vafo keldi harom.

57. Xusnul-lulqi g'animatun¹⁰⁴

Badxo'yki, o'z qilg'ann rahmatdur anga,
Orom xaloyiq sori tuhmatdur anga,
Kim xo'yi yamon bo'lsa, mashaqqatdur anga,
Kim xo'yi aning yaxshi g'animatdur anga.

58. Hirfat ul-mar'i kanzuhu¹⁰⁵

Kosib kunji kafi zar olg'inchi erur,
Ikki qo'li mezoni diramsanji erur,
Kim bo'lsa hunarsiz ishi-o'q ranji erur,
Bu vajah ilakim, hunari ganji erur.

59. Xavf allohu ta'mana g'ayruhu¹⁰⁶

Haqdin emin bo'lubki jon topqaysen,
G'ayridin xavfi begaron topqaysen,
Andinki rajoyi jovidon topqaysen,
Xavf aylaki, g'ayridin amon topqaysen.

60. Xayr ul-ashobi man yadulluka alal-xayrn¹⁰⁷

Ashob arosida ani bil sharlik-
Kim, shar sori anlagay dalilovarliq,
Yaxshi ul erurki, aylabon bovarliq,

¹⁰² 55.Kishining qiziqqonligi uni halokatga boshlaydi.

¹⁰³ 56.Yomonga vafo – haromdir.

¹⁰⁴ 57.Xulq chiroyliligi – g'animatdir.

¹⁰⁵ 58.Hunar – kishining boyligidir.

¹⁰⁶ 59.Xudodan qo'rqsang bas, undan boshqasidan omon bo'lasan.

¹⁰⁷ 60.Do'stlarning yaxshilikka boshlagani – yaxshiroqdir.

Qilg‘ay sanga yaxshilik sori yovarliq.

61. Xolaf nafsaka tastarihu¹⁰⁸

Nafs amrida har nechaki tolping‘aysen,
Ko‘p garchi butunluk tilasang, sing‘ayseng
Kom istayu necha elga yoling‘aysen,
Nafsing‘a xilof aylakim, ting‘aysen.

62. Xalil ul-mar‘i dalil ud-dinihi¹⁰⁹

Har kimki, nazari sham‘ yaqin keldi anga,
Din ahli gadoyi xo‘shachin keldi anga,
Qil anga nazarki, hamnishin keldi anga-
Kim, sohibi-o‘q dalili din keldi anga.

63. Xuluv ul-qalbi xayrun min mala‘ il-kiysi¹¹⁰

Har nechaki kimsa faqr pomoli esa,
G‘am yo‘qtur agar safo ko‘ngul oliy esa,
Gar kissa aro to‘la jahon moli esa,
Xushroq andin agar ko‘ngul xoli esa.

64. Xulus ul-vaddi min husn il-ahdi¹¹¹

Ahdingning agar bor esa mezoni durust,
Asra ani iqbol nigahboni durust,
Har do‘stki, so‘z ichra desang oni durust,
Xolisdur agar bor esa paymoni durust.

65. Xayr un-niso il-vadud il-valudi¹¹²

Xayli zuafoki bevafoliq fanidur,
Hiyla uyi ul guruhning maskanidur.
Yaxshisi desa kishi ko‘p sevganidur,
Ko‘p sevs va ko‘p tug‘sa ahsanidur.

66. Xayr ul-moli mo anfaqa fi sabil il-lohi¹¹³

Molingki erur, komu havo yo‘lida xarj
Jomi mayu lahni jonfizo yo‘lida xarj,
Bordur yamon aylamak riyo yo‘lida xarj,
Yaxshisi erur, bo‘lsa xudo yo‘lida xarj.

¹⁰⁸ 61. Nafsingga qarshi tur – dam olasan.

¹⁰⁹ 62. Kishining do‘sti – uning diniga dalildir.

¹¹⁰ 63. Qalbning xoli bo‘lishi – cho‘ntakning to‘la bo‘lishidan yaxshidir!

¹¹¹ 64. Do‘stning xolisligini uning va‘dasiga amal qilishidan bil!

¹¹² 65. Xotinning yaxshisi – suyumli va ko‘p tug‘adiganidir.

¹¹³ 66. Molning Ollah yo‘lida sarf bo‘lgani – yaxshirog‘idir.

67. Davo o‘l-qalb ir-rizou bil-qazoi¹¹⁴

Har kimga livoyi charx farsud kerak,
Ko‘nglida sipehr dardi mavjud kerak,
Har kimgaki, ko‘ngli dardi nobud kerak,
Har neki qazodin o‘lsa, xushnud kerak.

68. Do‘un-nafsi il-hirsu¹¹⁵

Gar aytur esang, bo‘lay juvonmard oxir,
Qil hirsni faqr yo‘lida gard oxir,
Hirs o‘tidin bo‘lma dardparvard oxir-
Kim, nafsg‘a hirsdin yetar dard oxir.

69. Do‘un-nafsi va na‘l-hirsu¹¹⁶

Hirs ofatini nafs havosi bilg‘il,
Qo‘ymoq ani nafs muddaosi bilg‘il,
Nafsingg‘a alam hirs balosi bilg‘il,
Kechmak mundin aning davosi bilg‘il.

70. Dori man jafoka tahjilan lahu¹¹⁷

Har kimki, seni ravo ko‘rar shiddatig‘a,
Sen ko‘prak ishtig‘ol et aning xizmatig‘a,
Gar tutmas ul harif o‘z xislatig‘a,
Sen lek madori qil aning xijlatig‘a.

71. Dalilu aql il-mar‘i qavluhu¹¹⁸

Odamki, demak bila kiromiyduru bas,
So‘z durri ishining intizomiduru bas,
Sihat onchaki, ahli aql komiduru bas
Aqlig‘a dalil aning kalomiduru bas.

72. Dalilu asl il-mar‘i fa‘luhu¹¹⁹

Kimni tilasang bilay, maqolin angla,
Aslin desang anglayin, fiolin angla,
Kirdorig‘a boqib, asl holin angla,
Aslig‘a dalil aning xisolin angla.

¹¹⁴ 67.Qalbning shifosi – qazoga rozi bo‘lish.

¹¹⁵ 68. Kishiga alam – hirsdan yetadi.

¹¹⁶ 69.Kishining ofati – hirsining injiqligidan deb bil.

¹¹⁷ 70.Kimsa senga jafo qilsa ham, undan uyalib murosa qil.

¹¹⁸ 71.Kishining so‘zi – aqliga dalolatdir.

¹¹⁹ 72.Kishining asl ekanligini fe‘li namoyon qiladi.

73. Davom us-sururi biruyat il-ixvoni¹²⁰

Qardoshlar ochilmasunkim oralari,
Farrux bo‘lsun kavkabi sayyoralari,
Vasl ila yiroqliqlarining choralari-
Kim, keldi farax mujibi nazzoralari.

74. Davlat un-navodi ofat il-rijoli¹²¹

Muqbillar ishida ko‘p latofat bilgil.
Idborda ul el aro masofat bilgil,
Nokaslar ishin ayni kasofat bilgil,
Davlatlarini eranga ofat bilgil.

75. Dayn ul-mar‘i huznuhu¹²²

Har kimsakim, burch ranjining darhamidur,
G‘amning yoriyu dardning hamdamidur,
Ko‘rmaklik vomxohni motamidur,
Alqissaki, burch odamining g‘amidur.

76. Davlat ul-muluki fil-adli¹²³

Shahubbahatu hashmatidur adli bila,
Iqbol dog‘i shavkat erur adli bila,
Olam eli amniyatidur adli bila,
Sultonlarning davlatidur adli bila.

77. Dinor ush-shajihi hajarun¹²⁴

Jay‘ etmak azalda topti taqsim baxil-
Kim, etmadi siym elga taslim baxil,
Chun xarj qilur chog‘da kurar biym baxil,
Tosh hukmidadurki, jam‘ etar siym baxil.

78. Dum ala kazam il-g‘ayzi tahmudu avoqibaka¹²⁵

Tavrungda gunah kechurmokin mavjud et,
Cud qilibon bu nav‘ behad sud et,
El g‘ussasini singurmokin maqsud et,
Bu sheva bila oqibating mahmud et.

79. Zarr ut-tog‘i fi tug‘yonih¹²⁶

¹²⁰ 73.Do‘stlarni ko‘rish, xursandchilikka xotima bermaydi.

¹²¹ 74.Nokaslarning davlati – kishilarning ofati.

¹²² 75.Kishini burchi – mahzun bo‘lish.

¹²³ 76.Shohlarning davlati adolat uzradir.

¹²⁴ 77.Baxilning oltini foydasiz toshdan o‘zga narsa emas.

¹²⁵ 78.Jahlgga yo‘l berma – oqibatlari maqталadi.

Farmon xatin aylagil raqam jon ichra,
Tug‘yon raqamini tashla nayron ichra,
Tog‘eki, o‘zin solmadi farmon ichra,
Qo‘y nofarmon xalqni tug‘yon ichra.

80. Zanobun vohidun kasirun va alfu to‘atin qalili¹²⁷

Gar emas esang zuhdg‘a damsoz hanuz,
Fisq ichra qilur esang taku toz hanuz,
Ko‘p angla bir o‘lsa jurm nosoz hanuz,
Gar ming o‘lsa toat erur oz hanuz.

81. Zikr ul-avliyoo‘i tunzil ur-rahmata¹²⁸

Xalq ichra haq avliyosini bil rahmat,
Ul xayldin o‘ldi elga moyil rahmat,
Zikr aylab alarni hosil rahmat-
Kim, zikrlari ayladi nozil rahmat.

82. Zull ul-mar‘i fit-tama‘i¹²⁹

Har kimki, tama‘durur giriftorlig‘i,
Ne sud anga ahli saxo yorlig‘i,
Izzat bermas naqdu diram borlig‘i-
Kim, bo‘ldi tama‘din kishining xorlig‘i.

83. Zavaqat us-salotini muhrifat ush-shafatayni¹³⁰

Shah xoni g‘amin qo‘yki, tarabni o‘rtar,
Issig‘ oshi turku arabni o‘rtar,
Topmog‘lig‘ ani ahli adabni o‘rtar,
Totmog‘lig‘ ani xud ikki labni o‘rtar.

84. Dalil ul-faqri g‘arizun indal-lohi¹³¹

Hargiz bo‘lmas johu diram zori aziz,
Jon naqdi berib siym xaridori aziz,
Xalq ollidadur faqr talabgori aziz,
Haq ollida faqrning erur xori aziz.

85. Zikr ush-shabobi hasratun¹³²

¹²⁶ 79. Isyon qiluvchini o‘z isyoni halok qiladi.

¹²⁷ 80. Gunohning bittasi ham ko‘p, ibodatning mingtasi ham kamdir.

¹²⁸ 81. Avliyolarni eslash – ilohiy rahmat yog‘diradi.

¹²⁹ 82. Kishining to‘g‘ri yo‘ldan ozishi – ta‘madan.

¹³⁰ 83. Podsholarning ovqati labni kuydiradi.

¹³¹ 84. Faqirlarning eng xori Olloh huzurida azizdir.

¹³² 85. Yoshlikni eslash – hasratdir.

Qariki erur, ko'ngliga sinmoq hasrat,
Jonig'a yigitlikni qilinmoq hasrat,
Har ishda yigitlarga yolinmoq hasrat,
So'z ichra yigitlikni sog'inmoq hasrat.

86. Zaloqat ul-lisoni zot ul-moli¹³³

Sokit bo'lur ofoq aro hol iyasi,
Oyini fanoda turfa ahvol iyasi,
Mol o'lsa yaqin bilki emas mol iyasi,
Nevchunki aning lek erur mol iyasi.

87. Zikr ul-mavti-jalo' ul-qulubi¹³⁴

Har kimki, o'lum so'zin demak fan aylar,
Uz holig'a bu so'z bila shevan aylar,
Tavrini suluk ichinda ahsan aylar-
Kim, ruhni o'lmak so'zi ravshan aylar.

88. Ru'yat ul-habibi jilo' ul-ayni¹³⁵

Har kimki, muhabbat uyini maskan etar,
Ko'ngliga habib ko'yini gulshan etar,
Ko'z kasbi ziyo do'st yuzidin fan etar,
Mahbub yuzin ko'rmagi ko'z ravshan etar.

89. Ro'a aboka yuro'uka-biuka¹³⁶

Farzand ato qullug'in chu odat qilg'ay,
Ul odat ila kasbi saodat qilg'ay,
Har kimki, atog'i ko'p rioyat qilg'ay,
O'g'lidin anga bu ish siroyat qilg'ay.

90. Rafohiyat ul-ayshi fil-amni¹³⁷

Davron aro kimsa ranj paymudalig'i,
Bushmas gar emas farog' kambudalig'i,
Noamqliq o'ldi xalq farsudalig'i,
Amn ichra bo'lur maosh osudalig'i.

91. Rutbut al-ilmi alar-rutbati¹³⁸

¹³³ 86. Tilning ravonligi – boylik egasidir.

¹³⁴ 87. O'limni eslash – qalb jilosidir.

¹³⁵ 88. Sevimli kishini ko'rish – ko'zni ravshan qiladi.

¹³⁶ 89. Otangga rioyat qil – bolangdan qaytadi.

¹³⁷ 90. Yashashning go'zalligi – osoyishtalikning mavjudligidadir.

¹³⁸ 91. Ilmning darajasi – sifatidadir.

Haq berdi chu elga ilm sarmoyasini,
Xurshed uza soldi ulamo soyasini,
Olg'anlar aning rutbasidin voyasini,
Bildik boridin biyik aning poyasini,

92. Rizquka yuatlubka fastarix¹³⁹

Aylar chu sukut topsa til osoyish,
Ham bo'lmasa dastranj el osoyish,
Ro'zini tilar tarkini bil osoyish,
Ro'zi tilar ermish seni qil osoyish.

93. Rasul ul-mavt il-val odatu¹⁴⁰

Tanga hayot jomidur komrason,
Bo'l tang'a nishot komidin jomrason,
Jong'a ham o'lumdin burun orom rason
Kim, tug'moq erur o'lumga payg'om rason.

94. Ra'unot in-nafsi ta'abuh¹⁴¹

Ishdur sanga haq-sori qadamfarsoliq,
Qilma tilabon lahv jahonpaymoliq,
Ko'p nafsga bermagil jamoloroliq-
Kim, ranjga solur ani ko'p ra'noliq.

95. Ro' al-haqqa indi g'alabot in-nafsi¹⁴²

O'rmoqta amal zar'i fano dosini tut.
Iblis bu yo'lda aql vasvosini tut,
Haq yo'lida nafsingg'a o'lum kosini tut,
Nafsing g'alaboti vaqti haq posini tut,

96. Rifq ul-mar'i dalilu aqlihi¹⁴³

Kim aql yo'lida tutsa ma'vo oxir,
Tong yo'q el ichinda bo'lsa dono oxir,
Rifq aylamagi har ishta avlo ohir-
Kim, aql dalilidur madoro oxir.

97. Zin ur-rijoli mavozi yafhum¹⁴⁴

Mahram. tilasang sidq ila guftorig'a boq,

¹³⁹ 92.Xotirjam bo'l – rizqingni o'zi seni topib oladi.

¹⁴⁰ 93.O'limning xabarini tug'ilish beradi.

¹⁴¹ 94.Nafsga bezak berma – uni charchatasan.

¹⁴² 95.Nafsing g'alaba qilsa, haq yo'lini tut.

¹⁴³ 96.Kishining mehribonligi aqliga dalolatdir.

¹⁴⁴ 97.Kishilarning vazni – tarozilaridir.

Pir istar esang suluku atvorig'a boq,
G'avr ayla kishiga dog'i kirdorig'a boq,
Ne qilsang aning shonida miqdorig'a boq.

98. Zir ul-mar'i ala qadri kiromihi¹⁴⁵

Yoringni tonir ishta mahorat ayla,
Diqqat bila holig'a basorat ayla,
Mukrim esa izhori bashorat ayla,
Judig'a ko'ra oni ziyorat ayla.

99. Zavoyo-ad-dunyo mashhunatun bi-r-razoyo¹⁴⁶

Gardunki, aning javfida mamlu g'amdur,
Har bir g'amida yuz ibtilo mudg'amdur,
Dunyodaki, el navhasi zeru bamdur,
Har zoviyasi aning to'la motamdur.

100. Ziyorat ul-habib il-harro' ul-muhabbati¹⁴⁷

Har kimki habibing o'lsa evrul boshig'a,
Mahv o'l yuzig'a, jonni fndo qil qoshig'a,
Tosh ursa, ravoningni tufayl et boshig'a,
Tajdidi muhabbat angla bormoq qoshig'a.

101. Ziyorat uz-zu'afo'i minnattavozu'i¹⁴⁸

Za'f ahlig'a altof tavaqqu' bilgil,
Lutfung bila ul elga taraffu' bilgil,
Bu nuktani nas yo'q, tasomu' bilgil,
Ul qavm ziyoratin tavozu' bilgil.

102. Ziyinat ubotini xayrun min ziyinat iz-zohiri¹⁴⁹

Eykim, qilasen jilvau ishrat chog'i zeb,
Mustahsan emas er kishining qilmog'i zeb
Gar bo'lsa ishing ko'pragi yo ozrog'i zeb,
Zohirdin erur sutuda botindog'i zeb.

103. Zuhd ul-omiy muzillatun¹⁵⁰

Kim bor esa haqqa dargoh xoklig'i,
Ilm ortuqkim, ikki jahon shohlig'i,

¹⁴⁵ 98.Kishini ziyorat qilish uning sahovatiga qarab bo'ladi.

¹⁴⁶ 99.Dunyo burchaklari motamlarga to'ladir.

¹⁴⁷ 100.Do'stlarni ziyorat qilish muhabbatni oshiradi.

¹⁴⁸ 101.Zaiflarning holidan xabar olish – kamtarlikdandir.

¹⁴⁹ 102.Botiniy husn zohiriy husndan yaxshiroqdir.

¹⁵⁰ 103.Avom kishining zohidligi – gumrohlikdir.

Olam fisqida bordur ogohlig'i,
Omi kishi bo'ldi zuhdi gumrohlig'i.

104. Su' uz-zanni minal-hazmi¹⁵¹

Xushturur bu jahonda benishonliq kishiga,
Faqr ahli yo'lida notavonliq kishiga,
Hojat emas asru xurdadonliq kishiga,
Ko'p hazmdan o'ldi badgumonliq kishiga.

105. Sururuka bid-dunyo g'ururuka¹⁵²

Ganj uzra ayog'ingg'a murur o'ldi g'urur,
Gulgasht eta gulshanda huzur o'ldi g'urur,
Dunyo soridin sanga surur o'ldi g'urur,
Bu borcha g'urur o'ldi, g'urur o'ldi g'urur.

106. Su' ul-xulqi lo xalosa fiho¹⁵³

Ko'nglungni arit borcha yamon xislatdin-
Kim, yaxshi qilig' dalil erur rahmatdin,
Badxo'yliq ul vahshat erur shiddatdin-
Kim, elga xalosliq yo'q ul vahshatdin.

107. Siyrat ul-mar'i tabni an sarirathi¹⁵⁴

Desang topay el zamiridin bore xabar,
Sirridin erur tavri namudori xabar,
Tavrin ko'ru ravshan ayla har sori xabar-
Kim, ko'nglidagidin berur atvori xabar.

108. Salomat ul-insoni fi hifz ul-lisoni¹⁵⁵

Kim istasa mazhari karomat bo'lmoq,
Har nav' ishda istiqomat bo'lmoq,
So'zdur anga mujibi garomat bulmoq,
Til zabtidatur anga salomat bo'lmoq.

109. Sodat ul-ummat il-fuqaho'u¹⁵⁶

Qolg'on kishi kasbi ilmdin zahmat aro,
Fiqh o'rgansun sa'y ila ul mehnat aro,
Ilm ichra sharaf fiqhda bil nisbat aro-

¹⁵¹ 104.Badgumonlik – kibrdandir.

¹⁵² 105.Dunyo bilan faxrlanish – kibrdir.

¹⁵³ 106.Yomon xulqdan xalos bo'lish qiyin.

¹⁵⁴ 107.Kishining ruhiy olamini uning siyrati ochib beradi.

¹⁵⁵ 108.Inson tiliga ehtiyot bo'lsa salomat bo'ladi.

¹⁵⁶ 109.Fiqh ulamolari – xalq sarvaridirlar.

Kim, sarvar erur faqih bu ummat aro.

110. Sakrat ul-ahyo'i su' ul-xulqi¹⁵⁷

Noxush qilsang kishiga ma'lum qilig',
Bilkim, ani zoe' aylar ul shum qilig',
Dun bo'lsa erur kishiga masmum qilig',
Dushvordurur kishiga mazmum qilig'.

111. Siloh uz-zu'afu'i shikoyatun¹⁵⁸

Kim dardidin etsa mehribonlarg'a gila,
Osoyish erur g'amzada jonlarg'a gila,
Ermastur yaxshi pahlavonlarg'a gila-
Kim, bo'ldi siloh notavonlarg'a gila.

112. Samm ul-ma'a fit-tavozi¹⁵⁹

Ko'p yetti shikast sarbaland o'lmoq aro,
Ul nav'ki qadar mustamand o'lmoq aro,
Kasb ayla biyiklikni najand o'lmoq aro-
Kim, rif'at erur niyozmand o'lmoq aro.

113. Sukut ul-lisoni salomat ul-insoni¹⁶⁰

Til ildomidin bo'lur g'aromat hosil,
Yuz nav' nadomatu malomat hosil,
Oz so'zlaganidin istiqomat hosil,
Sokitligidin vale salomat hosil.

114. Shayn ul-ilm is-salafu¹⁶¹

Har kimgaki tab' jomi sof o'ldi yaqin,
Bilmak sori anga ittisof o'ldi yaqin,
Har nukta aro lofu gazof o'ldi yaqin-
Kim, ilmg'a aybu shayn lof o'ldi yaqin.

115. Sharr ul-umuri aqrabuho min ash-sharri¹⁶²

Xar ishki ulus ollida mavzun bo'lg'ay,
Kilg'on ani har baxt humoyun bo'lg'ay,
Ish poyoniki zishtu vojun bo'lg'ay.
Uldurki yamon ish bila maqrun bo'lg'ay.

¹⁵⁷ 110. Qalban uyg'oq kishining mast bo'lishi – xulqlarning yomonidir.

¹⁵⁸ 111. Notavonlarning kurashi shikoyat orqali bo'ladi.

¹⁵⁹ 112. Tavoze'li kishi – ulug' kishidir.

¹⁶⁰ 113. Til sukuti – inson salomatligi.

¹⁶¹ 114. Ilmning zavoli – maqtanishdadir.

¹⁶² 115. Yomonga yaqin bo'lgan ish – yomon ishdur.

116. Shammir fi talab il-jannati¹⁶³

Nutqungni ulusqa uylakim shahd ayla,
So'z talx demasga haq bila ahd ayla,
Jonimgni mahzi xudo uchun mahd ayla,
Jannat talabida jid bila jah ayla.

117. Shahh al-g'aniyyu uqubatur¹⁶⁴

Xar kimsaki jud iktisobidur aning,
El mafxari zot komyobidur aning,
Har kimsaki, buxl irtikobidur aning,
Gar bo'lsa g'ani, buxl azobidur aning.

118. Shammatun minal-ma'rifati xayrun min kasir il-amali¹⁶⁵

Irfon ahlig'a el niyozi yaxshi,
Ta'zim ila lutfi dilnavozi yaxshi,
Gar ma'rifat o'lsa chorasoz yaxshi,
Toat ko'pidin, ma'rifat ozi yaxshi.

119. Shaybuka no'iyka¹⁶⁶

Qo'yg'uvchi bog'irg'a huzn dog'i qariliq,
Solg'uvchi g'amu balo so'rog'i qariliq,
Tutquvchi to'lo fano ayog'i qariliq,
O'lmak xabarin berguvchi dog'i qariliq.

120. Shafo' ul-jinoni min qiro'at il-qur'oni¹⁶⁷

Qur'onki erur mujdai joni o'qumoq,
Yo'q, yo'qki, hayoti jovidoni o'qumoq
Bil ko'nglunga istasang shifoni o'qumoq-
Kim, keldi ko'ngul shifosi oni o'qumoq.

121. Shart ul-o'lfati tark ul-kulfati¹⁶⁸

Ulfat ishida erur taxalluf qilmoq,
Diljo'yluq aylarda tavaqquf qilmoq,
Ulfat shartini betaassuf qilmoq,
Bilgilki, erur tarki takalluf qilmoq.

¹⁶³ 116.Jannat talabida belingni mahkam bog'la.

¹⁶⁴ 117.Boyning baxilligi uning azobidir.

¹⁶⁵ 118.Ko'p toatdan oz ma'rifat yaxshi.

¹⁶⁶ 119.Qarilik o'lim xabarini keltiradi.

¹⁶⁷ 120.Jannatni bo'lishni istasang Qur'on o'qi.

¹⁶⁸ 121.Ulfatchilik sharti – kulfat yo'qligidir.

122. Sharr un-nosi man yatqiyh in-nosu¹⁶⁹

El qochsa birovdin el yamoni bil oni,
Ahvolida idbor nishoni bil oni,
Fe'l ichra ulus baloyi joni bil oni,
Olam elining yamon yamoni bil oni.

123. Sidq ul-mar'i najotuhu¹⁷⁰

Sidq ichra qachonki chiqsa oti erning,
Fosh o'lsa sadoqatda sifoti erning,
Xushroqki tavil o'lsa hayoti erning-
Kim, sidqdin-o'q durur najoti erning.

124. Sihhat ul-badani fis-savmi¹⁷¹

Doim tut o'zunga ro'zaning mehnatini-
Kim, ruhqa yetkurur safo davlatini,
Sihhat tilasang qilg'il aning niyatini-
Kim, ro'zada qo'yдилar badan sihatini,

125. Sabruka yuvras uz-zafaru¹⁷²

Sabr archi kishiga ranj afzun aylar,
Oxir kishi folini humoyun aylar,
Sabring nechakim ko'ngulni mahzun aylar,
Ham sabr seni zafarg'a maqrun aylar.

126. Salavut l-layli baho'un bin-nahori¹⁷³

Ko'p qilma namoz amrida beparvoliq,
Rak'at bila qil oh xadangin yoliq,
Qilsang kecha sajdag'a jabinfarsoliq,
Kunduzunga ul namoz erur zeboliq.

127. Saloh ul-badani fis-sukuti¹⁷⁴

Daxr ichra sukut jomidin madhush o'l,
Lab birla so'z ung yuziga burqa'po'sh o'l,
Demonki, so'z ayturg'a balog'at ko'sh o'l,
Nafsingg'a saloh istar esang xomush o'l.

128. Saloh ul-insoni fi hifz il-lisoni¹⁷⁵

¹⁶⁹ 122. Kishilarning yomonrog'i – xalqdan o'zini olib qochuvchisidir.

¹⁷⁰ 123. Kishining to'g'ri so'zlik fazilati uning najotkoridir.

¹⁷¹ 124. Badanning sihati – ro'zadan.

¹⁷² 125. Sabr g'alaba keltiradi.

¹⁷³ 126. Tunda o'qilgan namoz kunduzga husn bo'ladi.

¹⁷⁴ 127. Tan sihatligi – sukutdan.

Oz nukta degil, tilar esang jong‘a saloh,
Tashvishli g‘altd biymidin iymong‘a saloh,
Inson ani bilki, kom erur onga saloh,
Til hizfidatur zumrai insong‘a saloh.

129. Sohib ul-axyori ya‘manu ul-ashrora¹⁷⁶

Asli maqsud soridur yo‘l suhbat,
Farxunda kishiki topqay o‘shul suhbat,
Yaxshi kishilar birla tutar bo‘l suhbat,
To bergay amon sharirdin ul suhbat.

130. Samt ul-johili sutruhu¹⁷⁷

Johilki g‘arazdur ashhabu jarda anga,
So‘z raxshi batidur tarab aylarda anga,
Ermas chun nutq nuktaparvarda anga,
Xomushlug‘i holig‘adur parda anga.

131. Sila rahmaka taksuru hashamaka¹⁷⁸

Har necha qarobatdin alam ko‘plugidur,
Suhbatlari anduhu sitam ko‘plugidur,
Vuslatlari garchi elga g‘am ko‘plugidur,
Qil vuslat alarg‘akim hasham ko‘plugidur.

132. Saloh ud-dinn fil-zaro‘i va fasodhu fit-tama‘i¹⁷⁹

Dinknm, anga af‘oli taba‘din bo‘ldi,
Qalqon anga «azza man qana’»din bo‘ldi.
Andoqki saloh anga vara‘din bo‘ldi,
Bilgilki, fasod anga tama‘din bo‘ldi.

133. Zalla sa‘yu man raja‘a g‘ayr ul-lohi¹⁸⁰

Haqdin kishikim yo‘q orzuxohlig‘i,
Bilgilki, gadolikdur aning shohlig‘i,
Juz haqdin aningki bo‘lsa ogohlig‘i,
Ummidi erur g‘oyati gumrohlig‘i.

134 Zamman al-lohu rizqa kulla ahadin¹⁸¹

¹⁷⁵ 128.Inson salomatligi – tilga ehtiyot bo‘lishlikda.

¹⁷⁶ 129.Yaxshi kishilar bilan hamsuhbat bo‘lish – yomonlikdan asraydi.

¹⁷⁷ 130.Nodonning sukuti – ayblariga pardadir.

¹⁷⁸ 131.Mehribon bo‘l – hurmatli bo‘lasan.

¹⁷⁹ 132.Dinning salomatligi – xudodan qo‘rqishda; fasodi esa – magirlikdir.

¹⁸⁰ 133.Ollohdan o‘zga kishiga umid bog‘lagan kishi – gumrohdir.

¹⁸¹ 134.Olloh har bir narsaning rizqiga kafildir.

Har kimki, yaqin anga muhaqqaq bo‘ldi,
Ollida maosh ishida ravnaq bo‘ldi,
Qilmoq tama’ elga sahvi mutlaq bo‘ldi,
El qismatining kafili chun haq bo‘ldi.

135. Zarb al-habibi avja’u¹⁸²

Kim do‘st durur nozu naim angla ani,
Dushman esa niyroni jahim angla ani,
Tan xok esa xasmdin, salim angla ani,
Zarbeki habib urar, alim angla ani.

136. Ziyu ul-qalbi min akl il-haloli¹⁸³

To ishq balosig‘a faqir o‘ldi ko‘ngul,
Har ko‘zi harimig‘a asir o‘ldi ko‘ngul,
Hurmat aro tiyra masir o‘ldi ko‘ngul,
Ma’quli haloldin munir o‘ldi ko‘ngul,

137. Zarb ul-lisoni ashaddu-min ta’n is-sinoni¹⁸⁴

Chun sinsa ko‘ngul zaxmi zabon og‘rig‘idin-
Kim, ermas aning og‘rig‘i jon og‘rig‘idin,
Har neki sanga yetar lison og‘rig‘idin,
Bilgilki, qatiqudurur sinon og‘rig‘idin.

138. Zalla man rakana ilal-ashrari¹⁸⁵

Mayl ayla hamisha mehribonlar sori,
Yaxshilaru turfa kordonlar sori,
Dol o‘ldi yamon kishiga qonlar sori,
Ozdi kishikim, bordi yamonlar sori.

139. Zalla man bo’ ad-dina bid-dunyo¹⁸⁶

Dunyo sorikim mayl o‘qin otti, axiy,
Aning vahlig‘a belicha botti, axiy,
Gumroh ulus ichra o‘zin qotti, axiy,
Dunyog‘a birovki dunyoni sotti, axiy.

140. Zoqa sadruhu man zoqa yaduxu¹⁸⁷

¹⁸² 135. Do‘st achitib gapiradi.

¹⁸³ 136. Qalb nuri – halol taomdan paydo bo‘ladi.

¹⁸⁴ 137. Til zarbasi – tish og‘rig‘idan kuchliroq.

¹⁸⁵ 138. Yomonga qayishgan kishi – zalolatdadir.

¹⁸⁶ 139. Kimki dinni dunyoga alishtirgan bo‘lsa, yo‘ldan adashibdi.

¹⁸⁷ 140. Qo‘li ochiq bo‘lmagan kishining yuragi tor bo‘ladi.

Ulkim qo'lida durri laoli bo'lg'ay,
G'amning anga qayda ehtimoli bo'lg'ay,
Mufлис bo'lmoq tarab zavoli bo'lg'ay,
G'amgindurur ulki, ilgi xoli bo'lg'ay.

141. Zoqat id-dunyo alal-mutanoqizina¹⁸⁸

Xayleki mavaddat oshkor ayladilar,
Avqot xazonini bahor ayladilar,
Jam'iki muxosamat shior ayladilar,
Keng dahr o'ziga tangu tor ayladilar.

142. Toba vaqtu man vasaqa bil-lohi¹⁸⁹

Ulkim, tunu kun ko'ngli murodi haqdur,
Har g'ussada oromi fuodi haqdur,
Yuz har sorikim, ketursa hodi haqdur,
Xush vaqti aningki, e'timodi haqdur.

143. Tubo liman ro'ziqa bil-ofiyyati¹⁹⁰

Dardig'a aningki haq davo qildi nasib,
Maqsudini aylamak ravo qildi nasib,
Ul kimsaga oyini xudo qildi nasib—
Kim, ofiyat ishin ango qildi nasib.

144. Tul ul-umri minat-to'ati min xali' il-anbiyoi¹⁹¹

Toat sori qil tilingni joriy oxir-
Kim, andin erur el e'tibori oxir,
Toatda uzun umr shumori oxir,
Topqong'a bil anbiyo shiori oxir.

145. Tola umru man qasara ta'abahu¹⁹²

Xush vaqti fano bazmi sori borg'onning,
Yo'ldin o'zluk qaydini qaytarg'onning,
Qisqordi hayoti g'am ichin yorg'onning,
Umri uzun o'ldi ranji qisqorg'onning.

146. Talab ul-adabi avlo min talab iz-zahabi¹⁹³

Haq yo'lida nafsing'a taabdur yaxshi,

¹⁸⁸ 141. Dunyo – qalbi torlar uchungina tordir.

¹⁸⁹ 142. Ollohga ishonganning vaqti chog' bo'ladi.

¹⁹⁰ 143. Ofiyat ila rizqlantirilgan kishi qanday yaxshi!

¹⁹¹ 144. Umr bo'yi ibodat – nabiyalar shioridir.

¹⁹² 145. G'am azobi qisqarganning umri uzun bo'ladi.

¹⁹³ 146. Odob talabida bo'lish – dunyo talab etishdan avlodir.

Nekim sanga amri etti, talabdur yaxshi,
Dema tarab aylarda zanabdur yaxshi-
Kim, andin el istarga adabdur yaxshi.

147. Tir ma' al-ashkoli¹⁹⁴

Nojins ila lufu inbisot oz -ayla,
Hampeshani hamnishinu hamroz ayla,
Hammashrab ila nishot og'oz ayla,
Hamjins bila hamisha parvoz ayla.

148. Tola umru man qasara raja'uhu¹⁹⁵

Dunyo sori bormavu bo'l ondin navmid,
Bo'lg'il yo'qsa aziz jondin navmid,
Har kimsaki ul bo'ldi jahondin navmid,
Ul bo'lmadi umri jovidondin navmid.

149. To'at ul-aduvvi halakun¹⁹⁶

Tut haq tarafi kasbi sanoat qilmoq,
Haqdin neki yuzlansa, qanoat qilmoq,
Jon topmoq erur do'stg'a toat qilmoq,
Dushmang'a o'lumdurur itoat qilmoq.

150. To'at ul-lohi g'animatun¹⁹⁷

Shayton yo'lidin ayla hazimat zinhor,
Qilg'il rahmon sori azimat zinhor,
Toat bila ber o'zungga qiymat zinhor,
Haq toatini angla g'animat zinhor.

151. Zulm ul-mar'i yazru'uhu¹⁹⁸

Davron kishiga zulm fuzun aylamagay,
To oni taabg'a rahnamun aylamagay,
El zulm ila xalqii zabun aylamagay-
Kim zulmu-o'q oni sarnigun aylamagay.

152. Zalomat ul-mazlumi lo tuzi'u¹⁹⁹

Zolimki, tilar aylasa olam zoe',
Mazlumni bedodi etar kam zoe',

¹⁹⁴ 147. «Kabutar – kabutar bilan uchadi, g'oz – g'oz bilan».

¹⁹⁵ 148. Qanoatli kishining umri uzun bo'ladi.

¹⁹⁶ 149. Dushmanga itoat – o'limdir.

¹⁹⁷ 150. Ollohga toat – g'animatdir.

¹⁹⁸ 151. Kishi zulm qilsa, o'zi xor bo'ladi.

¹⁹⁹ 152. Mazlumning ranj-uqubati zoe' ketmaydi.

Mazlumni garchi aylagay g'am zoe',
Ul ranjki chekti bo'lmag'ay ham zoe'.

153.Zulm uz-zolimi yauduhu ilal-haloki²⁰⁰

Zolimki, erur zulmu jafo hosil anga,
Zulm etgali-o'q xotir o'lur moyil anga,
Bo'lmoq xush emas qilg'onidin xushdil anga,
O'z zulmidin-o'q o'lg'usidur qoyil anga.

154.Zama' ul-moli ashaddu min zama' il-mo'²⁰¹

Dunyo sori hirs har yamondin ortuq,
Tark etmak ani kavnu makondnn ortuq,
Suvsizg'a suv shavqi bo'lsa jondin ortuq
Bil, siflag'a mol shavqi ondin ortuq.

155.Zillu umr iz-zolimi qasirun²⁰²

Zolimki, shior etti jafo poyasini,
O'z voyasin istab oldi el voyasini,
Qaydin topqay hayot sarmoyasini,
Haq ayladi qisqa umrin soyasini.

156.Zill ul-karimi vasi'un²⁰³

Mukrim ishini ko'rki, bade' o'ldi base,
Bog'ida xarif anga rabe' o'ldi base,
Chun guli murod anga rafe' o'ldi base,
Ul naxlg'a ham soya vase' o'ldi base.

157. Zill ul-a'viji a'vaju²⁰⁴

Kim egri esa, tuzluk emas poyasi ham,
Bor o'zidek egri sudu sarmoyasi ham,
Tuzluk ermas shifosiyyu voyasi ham-
Kim, egri kishining egridur soyasi ham.

158. Ish qani'an takun malikan²⁰⁵

Qilsang tama' eldin hadafi xuzlon bo'l,
Sargashtau xoru besaru somon bo'l,
Tarki tama' ayla, hokimi davron bo'l,

²⁰⁰ 153.Zolimning zulmi uni halokatga yo'llaydi.

²⁰¹ 154.Mol-dunyoga tashnalik – suvga tashnalikdan kuchliroqdir.

²⁰² 155.Zolim umrining soyasi qisqa bo'ladi.

²⁰³ 156.Saxiylikning soyasi keng bo'ladi.

²⁰⁴ 157.Bukri kishining soyasi ham egridur.

²⁰⁵ 158.Qanoat bilan yashasang, shohlikka ham erishasan.

Ya'niki, qanoat aylavu sulton bo'l.

159. Uluvv il-himmati minal-iymoni²⁰⁶

Gar bo'lsa asosi qasri davlat oliy,
Iymong'a bo'lur ravoni hashmat oliy,
Himmat topar iymon bila rutbat oliy,
Iymondin erur gar o'lsa himmat oliy.

160. Ayb ul-kalomi taviyluhu²⁰⁷

Bermas tatvil chun suxandon so'zga,
Qil muxtasar ulcha bo'lg'ay imkon so'zga,
Ko'p ayb topar kimsa farovon so'zga,
Chun chekti uzoqqa, yetti nuqson so'zga.

161. Oqibat uz-zolimi vahimatun²⁰⁸

Odil ko'ziga bu ka'ba, ul dayr o'lmas,
Zolimda jafo qilurda el g'ayr o'lmas,
Odilg'a bajuz xayr sori sayr o'lmas,
Zolim kishining oqibati xayr o'lmas.

162. Aduvvun oqilun xayrun min sadiqin johilin²⁰⁹

Har kimki, xirad yo'li sori moyil esa,
Bu do'st anga har nechakim qoyil esa,
Bir do'stdin ortuqdur agar johil esa,
Andoq dushmanki, ziyraku oqil esa.

163. Ushr ul-amri muqaddamat ul-yusri²¹⁰

Mushkillik ilaki ish adosi keldi,
So'ngra anga «al-aysh» nidosi keldi,
Ish sa'bki, odami balosi keldi,
Osonlig'u ayshi ibtidosi keldi.

164. Alayka bil-hifzi dun al-jam'i minal-kutubi²¹¹

Donish tilayu har sori gar ketgaysen,
Hifz aylamasang varaq yig'ib netgaysen,
Sa'y aylaki, hifzi ganjig'a yetgaysen,
Yo'q ulki, kutub sa'y ila jam' etgaysen.

²⁰⁶ 159. Oliy himmatlik – iymondandir.

²⁰⁷ 160. Uzun gap – nuqsonli gapdir.

²⁰⁸ 161. Zolimning oxiri yaxshi bo'lmaydi.

²⁰⁹ 162. Aqlli dushman – ahmoq do'stdan yaxshiroqdir.

²¹⁰ 163. Ishning qiyini – osoniga eshik bo'ladi.

²¹¹ 164. Kitoblarni yiqqandan ko'ra, undagi narsalarni xotirangda saqlaganing yaxshiroq bo'ladi.

165. Uqubat uz-zolimi sur'at ul-mavti²¹²

Kim ila bo'lsa tiyra avqotlig'i
Bor lozimi umr tulining yotlig'i,
Bot bo'lg'ay ajal bisotig'a motlig'i,
Zolimg'a uqubatdur o'lum botlig'i.

166. Aqiybu kulli yavmin laylatun²¹³

Kofur qoshida mushk soro ermish,
Gul janbida sunbul oshkoro ermish,
Har yuz bila bir zulfi sumanso ermish,
Har kun so'ngida bir kecha paydo ermish.

167. G'anima man salama²¹⁴

Gardunki erur tig'zani johildek,
Har kun anga uzundurur bir yildek,
Tongdin oqshomg'a qon to'kar qotildek,
Solimlig'in andin el g'animat bildik.

168. Ala qadr il-muttaqina va ala qadr il-mutavakkalina²¹⁵

Ne bo'lg'usidur ahli tajohul qadri,
YoYe zumrai a'vonu takosul qadri,
Yo'q dayrda arbobi tag'oful qadri,
Behad bo'lur ashobi tavakkul qadri.

169. G'amrat ul-mavti ahvanu min majolisati man lo yahvohu qalbuka²¹⁶

Gar ko'rsa o'lum g'amin nihoniy ko'nglung,
Ul ranjda qolsa jovidoniy ko'nglung,
Ul kimsacha ermas o'lsa foniy ko'nglung-
Kim, suhbat aro istamas oni ko'nglung.

170. G'ulomun oqilun xayrun min shayxin johilin²¹⁷

Gar kimsada zohir o'lsa tamkini xirad,
Andin bilgilki topti tazyini xirad,
Andoq qarikim yo'q anda oyini xirad,
Ul yosh ortuqki, topti talqini xirad.

²¹² 165.Zolimning uqubati – o'limining tezkorligidir.

²¹³ 166.Har bir tundan so'ng albatta kun keladi.

²¹⁴ 167.Sog'liq – g'animatdir.

²¹⁵ 168.Taqvodordan ham ko'ra Ollohga tavakkal qiluvchilarning qadri ko'proqdir.

²¹⁶ 169.O'lim g'ami – qalbing sevmagan kishi bilan hamsuhbat bo'lishdan yengilroqdir.

²¹⁷ 170.Oqil go'dak – nodon keksadan yaxshiroqdir.

171. G'oba xattuhu man g'oba nafsahu²¹⁸

Ey hajr, meni sen ayla jondin g'oyib,
Lekin qilma ul ostondin g'oyib,
Har kimsaki, bo'ldi bir makondin g'oyib,
Ham bo'ldi aning bahراسi ondin g'oyib.

172. G'adruka man dallaka alal-uso'ati²¹⁹

G'addorki qismingni malolat qildi,
G'am kishvaridin sanga risolat qildi,
Uz jonini qadringg'a havolat qildi-
Kim, seni yamonliqqa dalolat qildi.

173. G'ashshaka manis-xataka bil-botili²²⁰

Shukr aylaki, haq ahli yaqin qildi seni,
Gar sabru tahammulg'a qarinqildi seni,
Uzr etti sanga dog'i hazin qildi seni,
Botil bila ulki hashmgin qildi seni.

174. G'azabuka anil-haqqi muqbihatun²²¹

Doim tilagan ayshu tarab noxushtur,
No'sh aylamagan ranju taab noxushtur,
Yolg'ong'a kishi qilsa g'azab noxushtur,
Chindin g'azab etmaging ajab noxushtur.

175. G'animat ul-mo'amin vajdon ul-hikmati²²²

Mo'amin bori eldin o'zini kam bilsa, kerak,
Haqdin ne anga kelsa, karam bilsa kerak,
Behikmatlig'ini dardu g'am bilsa kerak,
Hikmat toparini mug'tanam bilsa kerak.

176. Foza man zafara bid-dini²²³

Bor ahli jahong'a shohu sarvar bo'lg'on,
Din ma'rakasida gurdu safdar bo'lg'on,
Firuz emas boshida afsar bo'lg'on,
Firuzdurur ding'a muzaffar bo'lg'on.

177. Faho ul-mar'i bifazlig'i avlo min faxrihi biaslihi²²⁴

²¹⁸ 171. Yo'lini yo'qotgan, o'zini ham yo'qotibdi.

²¹⁹ 172. Seni yomonlikka boshlagan kishi dushmaningdir.

²²⁰ 173. Kim seni botil ishga yo'llagan bo'lsa, seni aldabdi.

²²¹ 174. To'g'ri narsadan jahling chiqishi – qabihlikdan.

²²² 175. Hikmatni his qila olish – mo'amin uchun sovg'adir.

²²³ 176. Din orqali qozonilgan g'alaba – haqiqiy g'alabadir.

Har kimki, xaloyiq ichra dono ko‘runur,
Oyini xirad aro tavono ko‘runur,
Faxr asl bila ajab tamanno ko‘runur,
Faxr aylasa fazl birla avlo ko‘runur.

178. Falajuka ala xasmika fil-ihtimoli²²⁵

Har kom sanga yetsa taammuldin bil,
Nokomliq ursa, yuz tag‘ofuldin bil,
Maqsudg‘a yetmaging tavakkuldin bil,
Xasmingg‘a zafar hilmu, tahammuldin bil.

179. Fitnat ul-mar‘i yadullu ala aslihi²²⁶

Nodonlig‘ arur elda malolatg‘a dalil,
Dono ulus ollida xijolatg‘a dalil,
Beasl ishi-bo‘lmadi adolatqa dalil,
Donolig‘ erur elda asolatg‘a dalil.

180. Foza man salama min sharri nafsihi²²⁷

Nodong‘a erur hamisha olim firuz,
Odil kishiga bo‘lmadi zolim firuz,
Bordur der esang xalq arokim firuz-
Kim, nafs sharridin o‘ldi solim firuz.

181. Far‘ ush-shay‘i yuxbiru an aslihi²²⁸

Yo‘q lazzati sabrdek mukaddar nimaning,
O‘z xurdig‘adur zavqi muqarrar nimaning,
Beaslg‘a yo‘q fahmi muyassar nimaning,
Far‘i berur asldin xabar har nimaning.

182. Fikak ul-mar‘i fis-sidqi²²⁹

Olam elig‘a hayot erur tuzlukdin,
Yetmak g‘arazig‘a bot erur tuzlukdin,
Norostqa ko‘p uyot- erur tuzlukdin,
Lek er kishiga najot erur tuzlukdin.

183. Fi kulli qalbin shug‘lun²³⁰

²²⁴ 177.Kishining fazilati bilan faxrlanishi–asl ekanligi bilan faxrlanishidan avlodir.

²²⁵ 178.Dushmaning ustidan g‘alaba qozonishing oson narsa.

²²⁶ 179.Kimki aqlli bo‘lsa – u asl kishidir.

²²⁷ 180.Kimki nafs yomonligidan omon qolgan bo‘lsa, g‘alaba qilibdi.

²²⁸ 181.Narsaning bir kichik parchasi ham uning aslligidan dalolat berishi mumkin.

²²⁹ 182.Kishining erkin va ozod bo‘lishi – to‘g‘ri so‘zliligi sharofatidandir.

²³⁰ 183.Har bir qalbning o‘z tashvishi bor.

Aning qaro qoshu ko‘zga mashg‘ulligi,
Munung dog‘i pok so‘zga mashg‘ullig‘i,
Birning to‘qumog‘da bo‘zga mashg‘ullig‘i,
Har qaysi ko‘ngulning o‘zga mashg‘ullig‘i.

184. Hasadat ne‘matu man kafaraho²³¹

Dono kishi shukri ne‘mat aytur jondin-
Kim, ne‘mati ortuqroq o‘lur yazdondin,
Doim bu sifat amr kelur yod ondin-
Kim, ne‘matini fosid etar kufrodingin.

185. Qavl ul-mar‘i yuxbiru ammo fi qalbihi²³²

So‘z zohir etar zamir ishi ko‘pragidingin,
Til muxbir erur ko‘ngul nihon emgagidingin.
Fahm ayla kishi holini so‘z demagidingin-
Kim, berdi xabar hadisi ko‘nglidagidingin.

186. Quvvat ul-qalbi mini sihat il-iymoni²³³

Iymon topqon kishiga haq rahmatidingin,
G‘am yo‘q shayton vasvasau zahmatidingin,
Iymong‘a mador o‘ldi ko‘ngul quvvatidingin,
Ko‘ngul aro quvvat o‘ldi din sihatidingin.

187. Qaddir fil-amali tanajja min az-zalali²³⁴

Ulkim, ishi bevaqtu mahal bo‘lmaq‘usi,
Har ishtaki, sa‘iy etsa halal bo‘lmaq‘usi,
Qonun bila kimgakim, amal bo‘lmaq‘usi,
Ul qilmog‘i juz ranju zalal bo‘lmaq‘usi.

188. Qarin ul-mar‘i dalilu dinihi²³⁵

Haq kimgaki ro‘ziy etti din davlatini,
Shak yo‘qki, qilur ikki jahon ishratini,
Hamsuhbat ila topar chu din quvvatini,
Dinig‘a dalil angla ham sihatini.

189. Qurb ul-ashrori mudirratun²³⁶

²³¹ 184. Kimki ne‘matga kufr keltirsa – fosid hukmidadir.

²³² 185. Kishining gapi qalbidagini fosh etib qo‘yadi.

²³³ 186. Qalbnining quvvati – iymon salomatligidandir.

²³⁴ 187. Amal – ibodat qilishni qadrla – shodlik, xushnudlik topasan.

²³⁵ 188. Kishining do‘sti – uning diniga dalildur.

²³⁶ 189. Yomonlarning yaqinida yurish ham zararlidir.

Bordur yamon elga hamnishinlig‘da zarar,
Xurramliq-aro ranju xazinlig‘da zarar,
Kasb etma sharr ahlidin qarinelig‘da zarar-
Kim, keldi yamonlarg‘a yaqinlig‘da zarar.

190. Qasvat ul-qalbi minash-shaba‘i²³⁷

Ko‘p to‘‘ma yer el arosidin ixroj o‘l,
Savm ahli aro bosh qo‘yu sohib toj o‘l,
Kim qalbi daqiq erur, anga muhtoj o‘l,
To‘qluq chu ko‘ngulni qatiq aylar, och o‘l.

191. Qadr ul-mar‘i moyu himmuhu²³⁸

El poyasin anglay desang asrorini bil,
Ko‘nglidagi muddaosin izhorini bil,
Qalbig‘a ko‘ra tashi namudorini bil,
Matlubig‘a boqu kimsa miqdorini bil.

192. Kalomullohi davo‘ ul-qulubi²³⁹

Olam eli ichra gar gado, gar shoh erur,
Ne dardki, ul ko‘ngli aro hamroh erur,
Qur‘onni tilovat etsun ar ogoh erur,
El ko‘ngliga chun davo Kalomulloh erur.

193. Kufron un-ne‘mati maziluh²⁴⁰

Har, shukrki, gar shahu, gar soyil etar,
O‘z ne‘matin, ortmoq sori moyil etar,
Ne‘mat shukriga kim tilini qoyil etar,
Ortar kufroni, lek ani zoyil etar.

194. Kafo bish-shaybi do‘un²⁴¹

Yosh ulg‘aysa toqi muqarnasdur dard,
Balqim mamlu sipehri atlasdur dard,
Qari kishiga balki kam emasdur dard,
Yuz sihhati bo‘lsa, qariliq basdur dard.

195. Kafo lil-hasudi min hasudihi²⁴²

Har kimki hasud erur sazodur hasadi

²³⁷ 190.Toshzurak bo‘lish – «to‘qlik» oqibatidir.

²³⁸ 191.Kishining qadri, biron uni qadrlasa bilinadi.

²³⁹ 192.Ollohning kalomi – qalblarning shifosidir.

²⁴⁰ 193.Ne‘matga kufr qilish – uni zoyil qiladi.

²⁴¹ 194.Qarilikning o‘zi senga yetarli kasallikdir.

²⁴² 195.Hasadgo‘yga uning hasadn [halok bo‘lishi uchun] kifoyadir.

Haqdin bo'lg'on yamon qazodur hasadi,
O'z jonig'a yetguncha balodur hasadi,
Balkim, anga dardi bedavodur hasadi.

196. Kamol ul-ilmi fil-hilmi²⁴³

Olimii, pisandadur xisoli bilgil,
Hilmin tan aro ruh misoli bilgil,
Komilda kerak hilm xayoli bilgil-
Kim, hilmdadur ilm kamoli bilgil.

197. Kamol ul-jud il-e'tizoru minhu²⁴⁴

Yo'q fe'l kishiga yaxshiroq ehsondin,
Ofoq eliga judi bepoyondin,
Gar mujtanib o'lsa davr aro nuqsondin,
Judig'a kamoli uzr bilgil ondin.

198. Kafoka min uyyub, id-dunyo an loyabqo²⁴⁵

Bu dahr ajuzeki, vafosi yo'q aning,
Bir fohishadekdurki, hayosi yo'q aning,
Dema munikim, aybu xatosi yo'q aning,
Aybi bas erur bukim, baqosi yo'q aning.

199. Qafoka hamman ilmuka bil-mavti²⁴⁶

Ey ulki, emas maxzani olam sanga bas,
Bazl etgali bir xizona hardam sanga bas,
Yodingg'a o'lum kirmagi-motam ranga bas,
O'lmakni yaqin aylamaging g'am sanga bas.

200. Layyin ul-kalomi qaydu qulubi²⁴⁷

Har kimki, chuchuk so'z elga izhor aylar,
Har nechaki ag'yordurur, yor aylar,
So'z qattig'i el ko'ngliga ozor aylar,
Yumshog'i ko'ngullarni giriftor aylar.

201. Layyin qavlaka tahbub²⁴⁸

Xo'b el bila suhbat tutubon xo'b o'lg'il,
Yaxshini talab qilg'ilu matlub o'lg'il,

²⁴³ 196. Ilmning kamoli – muloyimlikdadir.

²⁴⁴ 197. Yaxshilik – uzrluk bo'lish bilan komil bo'ladi.

²⁴⁵ 198. Dunyoning ayblari unda qolmaslik uchun senga yetarli bo'ladi.

²⁴⁶ 199. O'limni yodga olish g'ami senga yetarlidir.

²⁴⁷ 200. Yumshoq so'z qalblarni mahbub qiladi.

²⁴⁸ 201. So'zingni yumshoq qil – sevimli bo'lib qolasan.

Shirin so‘z ila xalqqa marg‘ub o‘lg‘il,
Yumshoq de hadisingniyu mahbub o‘lg‘il.

202. Lays ash-shaybu minal-umri²⁴⁹

Qarig‘a bajuz dahr azobi ermas,
Bog‘ida yigitlik obu tobi ermas,
Odang‘a hayot juz shabobiy ermas,
Ya‘ni, qariliq umr hisobi ermas.

203. Laysa li-sulton il-olimi zavolun²⁵⁰

Har kimdakim ilm qiylu qoli bo‘lmas,
Ilm ahlig‘a so‘z derga majoli bo‘lmas,
Olim mulkning intiqoli bo‘lmas,
Shah olim agar bo‘lsa, zavoli bo‘lmas.

204. Lays ash-shuhratu min ar-ru‘unati²⁵¹

Donog‘a takalluf to‘ni kiymak qindur,
Har chini sori orazida bir chindur,
Shuhrat to‘ni kiymaging ruunatdindur,
Kiy xirqai faqru. xotiringni tindur.

205. Likulli adovatin muslihatun illo adovat ilhusudi²⁵²

Isloh bo‘lur juhud dushmanlig‘ig‘a,
Topmas chu gumon sud dushmanlig‘ig‘a,
Muslih tilagil rabud dushmanlig‘ig‘a,
Lek etma talab hasud dushmanlig‘iga.

206. Man kasara kalomuhu kasara malomuhu²⁵³

Kim oz dedi nukta ayshu kom o‘ldi anga,
So‘z qoidasida intizom o‘ldi anga,
Haddin o‘ta har kimki kalom o‘ldi anga,
Ul nav‘ kalomdin malom o‘ldi anga.

207. Mashrab ul-azbi muzdahimun²⁵⁴

Har kimgaki, achig‘ bo‘ldi so‘z ilqosi,
Bor suhbatidin xalqning istig‘nosi,
Har kimki, chuchuk nukta erur inshosi,

²⁴⁹ 202. Qarilik yillarini umr yillarim deb hisoblama.

²⁵⁰ 203. Ilmi shohga zavol yo‘qdir.

²⁵¹ 204. Kibr bilan shuhrat topib bo‘lmaydi.

²⁵² 205. Hasad dushmanligidan boshqa hamma dushmanlikning iloji bor.

²⁵³ 206. Kimki ko‘p so‘zlabdi – o‘ziga malomatni orttiribdi.

²⁵⁴ 207. Tiniq buloq atrofida hamma odamlar to‘planishadi.

Qoshidadur, albatta, ulus g'avg'osi.

208. Man allat himmatuhu tola hamumuhu²⁵⁵

Har kimki aning himmati dunroq bo'ldi,
Bilki, g'amining naxli nigunroq bo'ldi-
Kim, himmati rif'ati fuzunroq bo'ldi,
Qayg'ularining tori uzunroq bo'ldy.

209. Musohibat ul-ashrori rukub ul-bahri²⁵⁶

Har vajah ila notavong'a hamsuhbatliq
Ko'p yaxshiki, qomrong'a hamsuhbatliq,
Kishi xatari yamong'a hamsuhbatliq,
Daryo safari hamong'a hamsuhbatliq.

210. Mo nadama man sakata²⁵⁷

Har kimsaki, nuktasi farovon bo'lmas,
Til ranjiga qolmog'lig'i imkon bo'lmas,
Ko'p so'zlaguchig'a g'ayri nuqson bo'lmas,
Har kimki xamush bo'ldi, pushaymon bo'lmas.

211. Majlis ul-ilmi ravzat ul-jannati²⁵⁸

Kim olim esa, nuqtada barhaq de oni,
Gar bazm tuzar, bihishti mutlaq de oni,
Har kimsaki, yo'q ilm anga ahmaq de oni,
Majlisdaki ilm bo'lsa uchmaq de oni.

212. Majlis ul-kiromi husun ul-kalomi²⁵⁹

Yaxshi el ila erur madory hikmat,
Har so'zlari duri shohvori hikmat,
Qil bazmlarida ixtiyori hikmat,
Majlislari chun erur histori hikmat.

213. Manqabat ul-mar'i taxta lisonihi²⁶⁰

Har kimsaki, o'llig'a yozildi hunari,
So'z pardasi ustida yopildi hunari,
Chu nuqtada dedi elga yoyildi hunari,
Nevchunkim til ostida keldi hunari.

²⁵⁵ 208.Himmat darajasi balandning qayg'u torlari uzun bo'ladi.

²⁵⁶ 209.Yomon bilan hamsuhbat bo'lish – dengiz safari kabi xatarlidir.

²⁵⁷ 210.Sukut saqlagan odam so'ng nadomat qilmaydi.

²⁵⁸ 211.Ilm majlisi – jannat bog'iga o'xshaydi.

²⁵⁹ 212.Jo'mardlik majlisi – so'z qal'asidir.

²⁶⁰ 213. Kishining hunari tili ostida bo'ladi.

214. Nur ul-mo‘‘mini min qiyom il-layli²⁶¹

Har kimsaki, matlubi ko‘ngul sog‘lig‘idur,
Tun ehyosi iloj qilmog‘lig‘idur,
El sham‘i zamiriki vafo bog‘lig‘idur,
Ravshanlig‘i tiyra tunning uyg‘og‘lig‘idur.

215. Nisyon ul-mavti sado‘ ul-qalbi²⁶²

Har kimki, maqomi umr avrangi emish,
G‘aflat mayining xamisha diltangi emish,
Yod etmak o‘lum yorug‘luq ohangi emish,
O‘lmakni unutmog‘ing ko‘ngul zangi emish.

216. Navvir qabraka bis-saloti fiz-zilami²⁶³

Uyqu necha ishratu sururung birla,
Ko‘zung qaro aylamak g‘ururung birla,
Tiyra kecha toat et huzurung birla,
Qabring uyini yorut bu nurung birla.

217. Na‘iyta ila nafsika xina shabobi ra‘sika²⁶⁴

Necha o‘chashib bu nafsi xud koma sanga,
Noma qaro bo‘lg‘ay uylakim xoma sanga,
Chun boshing oqormoq bo‘ldi hangoma sanga,
Oq xat bila o‘lmakdin erur noma sanga.

218. Num ominan takun fi mahd il-faroshi²⁶⁵

Necha yummay ko‘zungni har zevar aro,
G‘aflat bila kirmak necha bahru bar aro,
Emin uyubon bu olami pur sharar aro,
Qil xobgahingni yaxshiroq bistar aro.

219. Nayl ul-manyi fil-ino²⁶⁶

G‘amdin durur o‘zni shod topmoq bilgil,
Beto‘shaliq ichra zod topmoq bilgil,
Mehnat arodur kushod topmoq bilgil,
Ranj ichradurur murod topmoq bilgil.

²⁶¹ 214. Tunni bedor o‘tkazish mo‘‘min kishiga nur ato etadi.

²⁶² 215. O‘limni unutish – qalbning zanglaganidan dalolatdir.

²⁶³ 216. Tungi namozlar bilan qabringni munavvar et.

²⁶⁴ 217. Sochingga tushgan oq senga o‘limdan xabar beradi.

²⁶⁵ 218. Iymon keltirib uxla, uyqung yaxshi bo‘ladi.

²⁶⁶ 219. Maqsadga qiyinchilik orqali erishiladi.

220. Nor ul-firqati aharru min nori jahannama²⁶⁷

Hijron aro bir rafiqi mahram o'tidin,
Kim kuysa tomug'ni o'rtagay g'am o'tidin,
Furqatki ko'ngulni kuydurur ham o'tidin,
Bilgil ani tezrak jahannam o'tidin.

221. Nuru shaybika lo tazlimuhu bil-mavsiyyati²⁶⁸

Keldi qariliq nuri xato aylamagil,
Juz uzr yo'lig'a iltijo aylamagil,
Nurini aning zulmat aro aylamagil,
Isyon bila ya'niki qaro aylamagil.

222. Nazrat ul-vajhi fis-sidqi²⁶⁹

Har kimgaki egrilikta ovoza durur,
Tuz jodda ichra yo'lidin oza durur,
Tuzlukta tarab behadu andoza durur,
Kim rostdurur, yuzi aning toza durur.

223. Vaz' ul-ehsoni fi g'ayri mavzi'ihl zulmun²⁷⁰

Yaxshiliq erur yamong'a mahkam bedod,
Voqif bo'lu zohir etma har dam bedod,
Ehson erur andinqi, kerak kam bedod,
O'z yerida qilmog'onduru ham bedod.

224. Vazru sadaqat il-mannoni aksaru min ajrihi²⁷¹

Kim sadqa berur agarchi Afridundur,
Gar minnat etar bu fe'l ila mat'undur,
Minnat bila ulki sadqa aylar dundur-
Kim, jurmi aning savobidin afzundur.

225. Viloyat ul-ahmaqi sari' uz-zavoli²⁷²

Har kimga xirad tariqining nisbati bor,
Davlatqa agar yetsa aning muddati bor,
Ahmaqqa chu yetsa saltanat shan'atn bor,
Sultonlig'ining zavolig'a sur'ati bor.

226. Vaylun liman so'a xulqahu va qabaha xalqahu²⁷³

²⁶⁷ 220. Firoq o'ti do'zax o'tidan kuchliroqdir.

²⁶⁸ 221. Badfe'llik ila keksalik nurini so'ndirma!

²⁶⁹ 222. Yuz sofligi – to'g'ri so'zlikdandir.

²⁷⁰ 223. O'z o'rnida qilinmagan yaxshilik – zulm bilan barobardir.

²⁷¹ 224. Minnat bilan qilingan sadaqaning gunohi savobidan ko'proq bo'ladi.

²⁷² 225. Ahmoq yurt boshqarsa, zavolning kelishi tezlashadi.

Xushxo‘ylik ilaki, sarnavisht o‘ldi anga,
Do‘zax so‘zi lutfidin bihisht o‘ldi anga,
Voy ul kishigakim, xulqi zisht o‘ldi anga,
Bu xulqi bila yamon sirisht o‘ldi anga.

227. Vahdat ul-mar‘i xayrun min jalis is-su‘i²⁷⁴

Bekasligu dard ko‘yida gard o‘lmoq,
Xushroqki, yamon bila hamovard o‘lmoq,
Yolg‘iz bo‘l, topma ranjparvard o‘lmoq,
Xushroq chu yamon rafiuddin fard o‘lmoq.

228. Va asoka man tag‘ofala anka²⁷⁵

Nafsing nechakim ishta tajohul qildi,
Davronda tashadduddek tasalsul qildi,
Bor o‘ldi sanga ulki, tahammul qildi,
Qo‘rguzdi muvosovu tag‘oful qildi.

229. Voloka man lam yu‘oduka²⁷⁶

Davr ahlig‘a lutfi jonfizo ko‘rguzgil,
El qilsa yamon, yaxshi jazo ko‘rguzgil,
Yo‘q, yoringa sidq ila safo ko‘rguzgil-
Kim, qilmasa xasmlig vafo ko‘rguzgil.

230. Vaylun liman vatar al-ahzonu²⁷⁷

Dahr uyida ulki ranjparvard o‘lg‘ay,
Ko‘p yaxshiki bedardg‘a hamdard o‘lg‘ay,
Jon gulshanida chu yaxshi el vard o‘lg‘ay,
Voy angaki, yaxshilardin ul fard o‘lg‘ay.

231. Vaylum dil-hasudiman hasadahu²⁷⁸

Har kimki, hasad xislatidur, voy anga,
Iqbol ila farq o‘lsa falaksoy anga,
Hech ofatdin bo‘lmasa parvoy anga,
Ham o‘z hasadi ofatidin voy anga.

232. Vallo‘ ut-tifli marzuqun²⁷⁹

²⁷³ 226. Hulqi yomon va xalqiga «huradigan» kishining holiga voy!

²⁷⁴ 227. Yomon bilan hamsuhbat bo‘lgandan yolg‘izlik yaxshi.

²⁷⁵ 228. Senga nisbatan g‘ofillik qilishgan bo‘lsa, bu sen uchun katta yordam!

²⁷⁶ 229. Seni mensimagan kishi – senga yordam beradi.

²⁷⁷ 230. Yaxshilarni tark etgan kishining holi voy bo‘ladi!

²⁷⁸ 231. Hasadchilarning holiga voy!

²⁷⁹ 232. Bolani xudo rizqi bilan beradi.

Har kimgaki, tiftl o'lsa erur ko'zi ochuq,
Shug'li bila xotiri g'amanduzi ochuq,
Bo'lmoq ne ajab bazmi dilafruzi ochuq,
Kim tiftli bor ersa yo anga ro'zi ochuq.

233. Humum ul-mar'i biqadri himmatih²⁸⁰

Himmat eli ko'zda qurutub namlarini,
Necha qilur oshom falak samlarini,
Har kimki urar himmat ila damlarini,
Himmatlarining xuridadur g'amlarini.

234. Hamm as-sa'idu oxiratahu va hamm ash-shaqnyyu dunyohu²⁸¹

Uqbo g'ami ul yer ani dono bil,
Yegonni jahonning g'amini dono bil,
Kim bo'lsa said aning g'amin uqbo bil,
Bo'lg'ong'a shaqi g'amin bozayi dunyo bil.

235. Halok ul-mar'i fil-usbi²⁸²

Kasb ayla nishot mehnatoyinlik aro-
Kim, ishrat umidi keldi g'amginlik aro,
Ko'rma aroda o'zingni miskinlik aro-
Kim, bo'ldi, kishi haloki xudbinlik aro.

236. Hurubuka min nafsiki anfa'u min harubika minal-asadi²⁸³

Kim kinavar o'lsa, ista ondin qochmoq,
Nevchunki, zarurdur yamondin qochmoq,
Er o'g'lig'a nafsiki kinarondin qochmoq,
Naf'durkim, sheri jayondin qochmoq.

237. Hommat ul-mar'i himmatuhu²⁸⁴

Har kimsaki iqbol aning yovaridur,
Har yonki yuz ursa, himmati rahbaridur,
Himmat duri faxr tojining gavharidur,
Chun himmati odam o'g'lining sarvaridur.

238. Halak al-harisu va huva lo ya'lamu²⁸⁵

²⁸⁰ 233. Kishining ishi natijasi uning g'ayratiga qarab bo'ladi.

²⁸¹ 234. Baxtli odam oxirat g'amini, baxtsiz odam bu dunyo g'amini o'ylaydi.

²⁸² 235. Kishining xudbinligi uni halok qiladi.

²⁸³ 236. Nafsingdan qochishing, sherdan qochishingdan ko'ra ko'proq foyda beradi.

²⁸⁴ 237. Kishining ulug'ligi uning himmatidan bilinadi.

²⁸⁵ 238. Hirs bandasi halokat sari ketayotganligini bilmaydi.

Hirs ahlig'a g'ayri nesh sonchilmas hech,
Bag'ridin aning bu nesh ayrilmas hech,
Bu mahlaka ichra fikrini qilmas hech,
Hirs ani halok etti, ul bilmas hech.

239. Himmat ul-mar'i qiymatuhu²⁸⁶

Himmat elining garchi xulq kisvati bor,
Charx atlasidin vale biyik rif'ati bor,
Beqiymat erur ulki biyik himmati bor,
Garchi necha kam himmati bor qiymati bor.

240. Hota mo indaka ta'rifu bihi²⁸⁷

Ham lofu gazof daftarin kuydurgil,
Ham xomani insof xatig'a surgil,
Har neki sanga bilikdur kelturgil,
Holingni ham andin el aro bildurgil.

241. Lo dina liman lo iymonata lahu²⁸⁸

Kim olam aro uyoti yo'qtur aning,
Din nuktasida fatonati yo'qtur aning,
Dindor ulkim, hiyonati yo'qtur aning,
Yo'q din angakim, amonati yo'qtur aning.

242. Lo dina liman lo muruvvata lahu²⁸⁹

Xar kimsaki, din ichinda quvvat yo'q anga,
Jazm aylaki, oyini futuvvat yo'q anga
Din ahli bila rasmi uxuvvat yo'q anga,
Ul kimsada yo'q dinki, muruvvat yo'q anga.

243. Lo faqra lil-oqili²⁹⁰

Har kimsaki aql ko'nglidin zoyildur,
Qorun esa, oqil qoshida soyildur,
Yuz ganj kishiga aqldin hosildur,
Yo'qtur anga faqru foqakim oqildur.

244. Lo rohata lil-hasudi²⁹¹

Olam elida birov saodatsiz o'lur-

²⁸⁶ 239. Kishining himmati uning qiymatini belgilaydi.

²⁸⁷ 240. Boringni ko'rsat, kimligingni aytib beraman.

²⁸⁸ 241. Iymoni yo'qning dini ham yo'qdir.

²⁸⁹ 242. Muruvvatsiz kimsada din ham yo'q,

²⁹⁰ 243. Oqil kishiga faqirlik yo'qdir.

²⁹¹ 244. Hasadgo'yga rohat yo'q.

Kim, faqr yo'lida istitoatsiz o'lur,
Izzat topmaskim qanoatsiz o'lur,
Har kimsa hasud bo'lsa, rohatsiz o'lur.

245. Lo g'amma lil-qoni'i²⁹²

Qone'g'a maxzani saodat kam yo'q,
Juz zumrai e'zozu sharaf hamdam yo'q,
Xursandliq oyini kibi olam yo'q,
Har kimsadakim bo'lsa qanoat, g'am yo'q.

246. Lo hurmata lil-fosiqi²⁹³

Fisq ahlig'a bo'lmas kishi qilmoq hurmat-
Kim, ermas aning holig'a ravnaq hurmat,
Fosiqqa nasib etmadi chun haq hurmat,
Xushroqtur ani tutmasa mutlaq hurmat.

247. Lo qazafa lil-fohishi²⁹⁴

Har kim so'zi fahsh-aql anga rom o'lmas,
Bu nav' neku kishi saranjom o'lmas,
Dashnomdin o'zga aqlg'a kom o'lmas,
Bu turfakim, dashnom anga dashnom o'lmas.

248. Ya'tika mo qadara laka²⁹⁵

Qismatda nasib xayr yo sharr bo'lmish,
Sa'y etmayin ul sanga muyassar bo'lmish,
Topmas tag'ayyur ulcha mukaddar bo'lmish,
Yetgay sanga harneki, muqarrar bo'lmish.

249. Yazid us-sadaqatu fil-umri²⁹⁶

Har sadqaki, toleingni maymun aylar,
Qatrangni havosi durri maknun aylar,
Jisming uyiga hayot maqrun aylar,
Ya'niki, baqou umr afzun aylar.

250. Ya'man ul-xoyifu izo vasala ila mo xofaxu²⁹⁷

Xoifg'aki xavf yuz ziyondin erdi,
Bal ham anga xonumondin erdi,

²⁹² 245. Qanoat qiluvchida g'am bo'lmaydi.

²⁹³ 246. Fosiq kishining hurmati bo'lmaydi.

²⁹⁴ 247. Fohish kishiga tanbeh kor qilmaydi.

²⁹⁵ 248. Senga taqdir etilgan narsagina beriladi.

²⁹⁶ 249. Sadaqa – umrni uzaytiradi.

²⁹⁷ 250. Nimadan xavfsirab yurgan bo'lsang, o'shanga uchraganingdan so'ng emin bo'lib qolasan.

Emin bo'lur ar xavf anga jondin erdi,
Chun yetti angaki xavfi ondin erdi.

251. Yusir ul-amr us-saburu ila murodih²⁹⁸

Har kimki falak zulmu inodig'a yetar,
Sabr aylagan oxir e'tiqodig'a yetar,
Chun bo'ldi sabur tengri dodig'a yetar,
Sobir kishi oqibat murodig'a yetar.

252. Yablug' ul-mar'u bis-sidqi manozil al-kibori²⁹⁹

Norostki qoldi xoru zor el yerga,
O'lturdi laimu xoksor el yerga,
Desang netay ahli e'tibor el yerga,
Sidq aylaki, yetgaysen kanor el yerga.

253. Yasud ul-mar'u qavmuhu bil-insoni alayim³⁰⁰

Kim elga jafo chohin tomug' zayli qilur,
Kavsar suyini o'ziga o'lum sayli qilur,
O'z xaylig'a kimki yaxshilik mayli qilur,
Ehson ani bilki, qavm sarxayli qilur.

254. Ya's ul-qalbi rohat un-nafsi³⁰¹

Istar esang osudliq ish tajrid et,
Faqr ichra o'zungni moyili tafriid et.
Ko'nglungni zamon bahrasidin navmid et,
Nafsingg'a bu ishni rohibi jovid et.

255. Yas'ad ur-rajulu bimusohabat is-sa'idi³⁰²

Ubbod aro bo'lg'on moyil ibodatg'a yetar,
Bo'lg'on kishi mustaid ifodatg'a yetar,
Xush odat-el ichra yaxshi odatg'a yetar,
Kim, kimsa sa'iddin saodatg'a yetar.

²⁹⁸ 251. Sabr sohibi albatta murodiga yetadi.

²⁹⁹ 252. Kishi rostgo'ylik bilan ulug'lar darajasiga yetadi.

³⁰⁰ 253. Kim qavmiga yaxshilik qilsa, ularning xojasi bo'lib qoladi.

³⁰¹ 254. Qalb ma'yusligi – jon rohatidir.

³⁰² 255. Baxtli kishi bilan hamsuhbat bo'lgan kishi ham baxtiyor bo'ladi.